

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Role matky očima prvorodiček

Vypracovala: Mgr. Kristýna Vosátková
Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Bílková, Ph.D.

České Budějovice 2017

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 30. 6. 2017

.....

ABSTRAKT

Název práce: Role matky očima prvorodiček

Autor práce: Mgr. Kristýna Vosátková

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Bílková, PhD.

Počet stran: 56

Bakalářská práce se zabývá problematikou role matky očima prvorodiček. Práce si klade za cíl zjistit, jak je role matky vnímána samotnými prvorodičkami, co je součástí této role a co naopak její součástí už není. Současně se práce zaměřuje na otce a jejich povinnosti ve vztahu k dítěti a odlišnost původních představ od reality matek prvorodiček. K dosažení cíle práce bylo využito kvalitativního výzkumu ve formě osobních rozhovorů a následné vytyčení kategorií, jejich vlastní interpretace a definice pojmů z pohledu respondentek.

Práce obsahuje část teoretickou a část praktickou. Zatímco teoretická část poskytuje literární rešerši tuzemské i zahraniční literatury, v praktické části práce bylo zjištěno, že do role matky patří kromě péče o dítě, také péče o domácnost. Za pomoci výzkumu se zjistilo, že u oslovených respondentek dělba práce mezi rodiči dítěte příliš mnoho nefunguje a současně bylo zjištěno, že role otců je v rodině zejména okrajová. Současně bylo zjištěno, že prvotní představy žen se od reálného života s dítětem značně liší, častokrát v negativním pojetí. Práce tak dosáhla velice zajímavých, avšak autorkou očekávaných výsledků. Na základě učiněných zjištění byly položeny hypotézy pro další odborné a vědecké práce.

Klíčová slova: matka, role, role matky, vnímání role, prvorodička, rodičovská dovolená

ABSTRACT

Thesis Title: Role matky očima prvorodiček

Thesis Author: Mgr. Kristýna Vosátková

Supervisor: Mgr. Zuzana Bílková, PhD.

Number of Pages: 56

The bachelor thesis deals with the issue Mother's role from the perspective of primiparous mothers. The work aims to find out how the role of mother is perceived by the primaries themselves, what is part of this role and what is not part of it. At the same time, the work focuses on fathers and their duties in relation to the child, and the distinction of original ideas from the reality of the mothers of the firstborn. In order to attain the goal of the work, qualitative research was used in the form of personal interviews and subsequent categorization, their own interpretation and definition of terms from the point of view of respondents.

The work contains the theoretical part and the practical part. While the theoretical part provides a literary search of Czech and foreign literature, in the practical part of the thesis it was found that the role of a mother is, besides child care, household care. With the help of the research, it was found that respondents addressed the division of labor between the parents of the child did not work too much and at the same time it was found that the role of the fathers is particularly marginal in the family. At the same time, it was found that the primary concepts of women differ considerably from the real life with the child, often in a negative way. The work thus achieved a very interesting but authoritative result. On the basis of the findings made, hypotheses were laid for further professional and scientific work.

Keywords: mother, role, mother's role, perception of the role, primiparas mother, parental leave

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala Mgr. Zuzaně Bílkové, PhD. za její čas, odborné vedení práce a cenné připomínky, Mgr. Ivě Křikavové za inspiraci při výběru tématu, všem respondentkám, které se na výzkumu podílely a v neposlední řadě své babičce, která mi hlídala syna, abych se mohla věnovat škole.

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Definice základních pojmů	10
1.1 Rodina	10
1.2 Rodičovství	14
1.3 Výchova v rodině	15
2 Stát ve vztahu k rodině	17
2.1 Rodičovská dovolená	17
2.2 Výchova ze strany státu	17
2.3 Projekty státu ve vztahu k rodině	18
3 Role matky a role otce v rodině	20
3.1 Změny v pojetí mužské a ženské role	20
3.2 Problematika oddělení mužské a ženské role	21
3.3 Role matky	23
3.3.1 Role matky v současné společnosti	24
3.3.2 Negativní stránka role matky	24
3.4 Role otce	25
3.4.1 Úloha otce v rodině	25
PRAKTICKÁ ČÁST	27
4 Cíl výzkumu a stanovení výzkumných otázek	27
4.1 Cíl výzkumu	27
4.2 Stanovení výzkumných otázek v předvýzkumu	27
4.3 Stanovení výzkumných otázek z průběhu výzkumu	27
5 Metodika výzkumu a metody zkoumání	28
5.1 Kvalitativní výzkum	28
5.2 Výzkumný proces	29
5.2.1 Otázky pro matky prvorodičky	30
5.2.2 Specifikace výzkumných metod – rozhovorů	30
5.2.3 Výběr vzorku	31
5.2.4 Stanovení vlastních předpokladů	31
6 Výsledky výzkumu	32
6.1 Zodpovědnost	32
6.2 Partnerský a soukromý život	33
6.3 Přijetí role matky (sžití)	34
6.4 Matka jako průvodce životem	35
6.5 Představy o roli matky před porodem	36
6.6 Životní změna	37
6.7 Vzor matky	39
6.8 Matka jako všestranná opora	40
6.9 Dělbá práce	40
6.10 Otcova péče o dítě	42
6.11 Pomoc prarodičů	43
7 Diskuze	45

7.1	Zodpovězení primárních výzkumných otázek	47
7.2	Zodpovězení ostatních výzkumných otázek	48
7.3	Zhodnocení vlastních předpokladů	49
7.4	Stanovení hypotéz pro další vědecké a výzkumné práce	49
ZÁVĚR.....		50
SEZNAM ZDROJŮ		53
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A PŘÍLOH.....		56
PŘÍLOHY		57

ÚVOD

Většina žen má ve svém životě možnost volby, jak uchopit svoji mateřskou a rodičovskou roli. Díky existenci účinné antikoncepce se žena může zcela svobodně rozhodnout, kdy bude mít dítě, kolik dětí bude mít a v jaké frekvenci. Plánování rodičovství tak mají ženy relativně pevně ve svých rukou. Na rozdíl od samotné role matky, která je v dnešní době trochu kontroverzní. Její poněkud odlišná uchopitelnost může spočívat ve skutečnosti, že ženy bojují s muži o stejná práva a pokoušejí se jim vyrovnat po všech stránkách. O to více je patrná tato problematika, kdy se s příchodem prvního dítěte mění veškeré role i společenský pohled na daný pár. Hlavní zodpovědnost přitom v mnoha případech padá na matku, která se stará o dítě, ale také pečuje o domácnost, což už pro mnohé není tolik atraktivní záležitostí.

Současně dochází k tomu, že se role rodičovství a celkové pojetí rodiny postupem času znatelně mění. Zatímco dříve byly role otce a role matky razantně odděleny a nemohlo docházet k jejich záměně či prolínání, dnes tvoří takové propojení nezastupitelnou roli v každé rodině. Stejně tak jako muži pomáhají se starostí o dítě a domácnost, ženy chodí do práce a vydělávají peníze. Tato změna se v každém případě musí projevit v samotném pojetí role matek. A to jak ze společenského vnímání, tak i z pohledu samotných prvorodiček.

Otázkou zůstává, jak roli matky vnímají prvorodičky a co všechno tuto roli tvoří a co už stojí pouze na okraji a do této role nepatří. Právě touto zcela aktuální a zajímavou tématikou se bude zabývat předložená bakalářská práce.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak roli matky vnímají prvorodičky, co hodnotí jako její součást a jakou roli zastává v této otázce samotný otec dítěte a jaké jsou povinnosti ve vztahu k dítěti a potažmo i domácnosti. Druhořadým cílem je zjistit, jak se může lišit prvotní představa matek o rodičovství oproti realitě. Na základě provedeného předvýzkumu v rozsahu dvou rozhovorů si stanovuji výzkumné otázky, které se týkají samotného pojmu role matky z pohledu prvorodiček. Spadá sem, jak tuto roli hodnotí, co do této role spadá a co už není její náplní a do jaké míry se představy prvorodiček shodují s jejich původními představami.

Cíl práce bude naplněn za pomoci odborné literatury tuzemské i zahraniční, která poskytne základ teoretické části této práce a následně za pomoci kvalitativního výzkumu ve formě osobních rozhovorů, které zodpoví stanovené výzkumné otázky, vyvrátí či potvrdí vlastní domněnky a dojde tak k naplnění cíle práce. Proces výzkumu bude realizován za pomoci stanovení pojmů a kategorií, které budou vymezeny na základě rozhovorů. Následně za pomoci těchto kategorií dojde k diskuzi a nalezení odpovědí na výzkumné otázky.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Definice základních pojmů

1.1 Rodina

Mnozí odborníci, ale i laická veřejnost, si pokládá otázku, zdali je pravdivé tvrzení, že rodina je základ státu. V první řadě je nutné konstatovat, že rodinu lze chápat v mnoha odlišných kontrastech a vymezeních.

Pokud by měla být rodina chápána v pojetí zcela obecném, pak lze hovořit o rodině jako o nejpůvodnější, nejpřirozenější a nejdůležitější lidské skupině a instituci, jako ekonomické jednotce i jako základním stavebním prvku sociálních struktur. Rodina se stává předmětem zájmu mnoha vědních oborů, zejména psychologie, pedagogiky, demografie, sociální psychologie, etnografie, kulturní antropologie a také sociologie (Reichel, 2008).

Společensko-vědní obor psychologie charakterizuje rodinu jako „*společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí*“ (Hartl, In.: Špaňhelová, 2010, s. 11). Důležitým znakem je, že rodina zajišťuje biologické potřeby, bezpečí, emoční zázemí, je prvním místem socializace a také místem, ve kterém se vytváří základy postojů, názorů, hodnotových systémů, přístupu ke světu a ostatním lidem (Mahrová, 2004).

Zaměření sociální psychologie uvádí následující pojetí rodiny: „*Rodina jako primární nositel kultury poskytuje základ norem a hodnot dané společnosti. Vede dítě ke společenskému životu v prostředí, ve kterém vyrůstá, učí ho orientovat se ve světě symbolů. Rodinná výchova seznamuje dítě s kulturními vzorci (tradice, zvyky, mravy, zákony, tabu apod.) tím, že se dítě učí respektovat požadavky rodičů a je sankcionované za jejich nesplnění*“ (Výrost, Slaměník, 2008, s. 50).

Bez ohledu na vědní obor je tedy rodina vnímána jako klíčová společenská instituce, která je silně vázána na kulturu společnosti, protože je prostředím, kde dochází k jejímu předávání, zároveň ale kulturní změny rodinu v její reálné podobě ovlivňují. Tato práce

se zabývá právě střetem kulturně předávaných představ o roli matky, s její reálnou podobou v konkrétní rodině.

Proměna rodiny v čase

Podstatné je, že rodina se v čase mění a její proměna souvisí s proměnou celé společnosti. Je tedy zřejmé, že současná rodina musela za dobu svého vývoje projít řadou změn. Dle Špaňhelové (2010) se současná rodina vyznačuje následujícími znaky:

- Růst zaměstnanosti žen i mužů – oproti dřívější době jsou muži a ženy mnohem více času v pracovním procesu, než tomu bylo dříve.
- Růst vzdělanosti žen.
- Mizí rozdíly mezi rolí ženy a muže.
- Je omezen časový prostor při kontaktech ve vztahu dětí a rodičů. V mnohých případech rodiče nahrazují prarodiče nebo si děti musí poradit samy.
- Činnosti, které dříve rodina vykonávala sama, se přesunují na třetí osoby (jidelny, družiny, jesle)
- Dochází k omezení vícegeneračních vztahů, rodiny nežijí již pospolu i s prarodiči a dětem chybí zkušenost, kdy by mohly sledovat, jak se jejich rodiče starají o své rodiče.
- Rodiny se přesouvají z venkova do měst a satelitních městeček.
- Dochází k velkému technickému rozvoji, což má přímý vliv na lidské vztahy, které se tímto pokrokem omezují. Lidé, zejména pak děti, přestávají komunikovat přímo, ale komunikují převážně přes sociální sítě.
- Snížení vlivu náboženství, které může mít souvislost se snížením morálky.

Všechny tyto uvedené znaky, mají přímou souvislost s vnímáním role matky současnými ženami a potažmo i celou společností.

Aby byly znaky kompletní, je třeba zmínit také pojetí současné české rodiny autory Gillnerovou, Kebzou a Rymešem (2011), kteří uvádějí, že současná česká rodina se vyznačuje následujícími znaky, pramenícími od sociologických či demografických údajů:

- Mění se očekávání trvalosti vztahu. Tento novodobý trend se vyznačuje svobodným rozhodováním se vlastní osoby a menším obětováním se celé rodině.

Objevují se nové formy soužití dvou osob opačného pohlaví nebo dokonce i celé pojetí rodiny. Trendem jsou partnerství, společné soužití dvou nesezdaných osob, matka s dítětem, která otce o této skutečnosti neinformuje a často chybějící formální stránka manželství i po létech soužití společně s dětmi.

- Nízká stabilita rodiny. Mnoho rodin končí rozvodem, přičemž dle Evropského srovnání patří Česká republika k nejvíce rozvodovým zemím. Kvůli rozvodovosti vznikají neúplné či znovu-založené rodiny, což se musí nutně projevit na roli matky či otce a ovlivnit rodičovství.
- Odkládání uzavírání manželství. Dochází tak k posunu věku, kdy se lidé berou, a to především ve věku do třiceti let.
- Odsouvání rodičovství na pozdější období. Tato skutečnost může mít vliv na snižování porodnosti a váže se často k neochotě měnit zažitý a pohodlný způsob života, například opustit kariéru. K tomuto trendu se často mohou vázat také zdravotní komplikace.
- Předmanželská zkušenost v oblasti sexu.
- Intimní vztahy a trvalé partnerství bez vazby.
- Přijímání dvoukariérových rodin, ve kterých je výchova a starost o dítě předávána třetím stranám.
- Výchova často přechází z rodičů na různé instituce (jesle, školky, družiny).
- Promítání snahy o rovnoprávnost žen a mužů.

Nelze si nepovšimnout společenského trendu, při kterém nemá dítě a v podstatě i členové rodiny finanční jistotu, jistotu bezpečí či emocionální stabilitu. Uvedené trendy se kromě jiného musí promítnout i do vnímání dítěte a jeho následného života. Zejména, kdy dítě nevidí, jak se starají jeho rodiče o své rodiče.

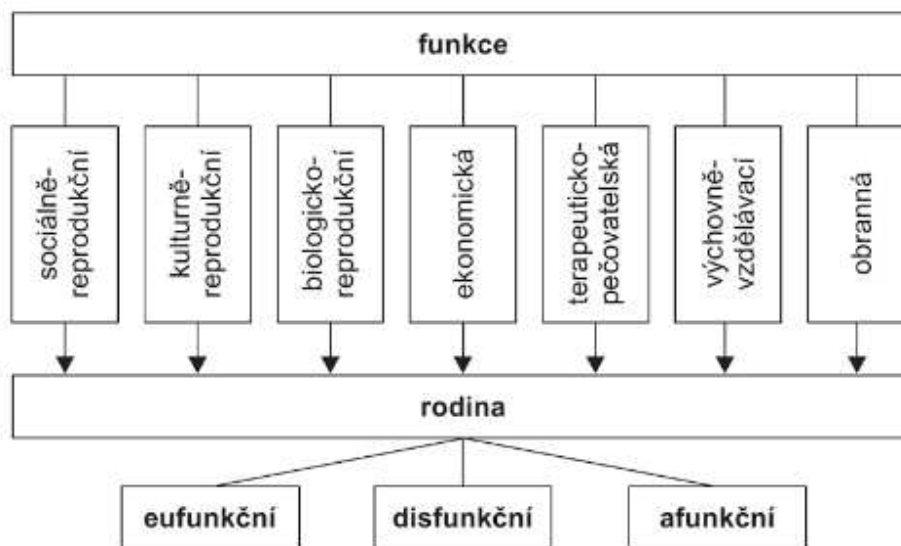
Důležitým prvkem zůstává zejména fakt, že „v současné české rodině se podle studie postupně prosazuje zastupitelnost otce a matky v řadě domácích prací, i když jejich výrazně větší podíl stále leží na matkách. Zároveň je současná česká rodina rodinou zaměstnané ženy“ (Matoušek, 2003, s. 41).

Funkce rodiny

Rodina by měla plnit několik základních funkcí, mezi které dle Špaňhelové (2010) patří funkce biologicko-reprodukční, tedy funkce rodičů plodit děti. Dále se jedná o funkci ekonomicko-zabezpečovací. Zabezpečování ekonomických aspektů je sice pro rodinu velice důležité, ale neměla by být v konfliktu s funkcí emocionální. Právě tato emocionální funkce rodiny musí emočně zabezpečovat dítě, sdílet s ním pocity, pomáhat mu se vyjadřovat, dítě zahrnovat láskou, samozřejmě v určité míře. Poslední uvedenou funkcí je funkce socializačně-výchovná. Zde je důležité vychovávat děti k jistotě prostředí, připravovat je na další život v kolektivu a ve společnosti dospělých.

Sociologické hledisko zaznamenává další funkce, které by měla rodina plnit. Jedná se zejména o nezmíněnou obrannou funkci, terapeuticko-sociální či funkce, které se týkají přímo kulturního rozvoje, výchovy a vzdělávání. Pokud tak není učiněno a jednotlivé funkce nejsou naplněny, pak dochází často k tomu, že rodina se stává nefunkční v různých mírách a ohledech.

Obrázek 1 Funkce rodiny

Zdroj: REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada, 2008, s. 185

Současně lze vymezit, že „rodina poskytuje strukturu a řád, společný domov, mýtus, vzájemný respekt; úcta a obdiv jsou i podmínky osobnostního rozvoje a zdravé sebedůvěry“ (Poněšický, 2008, s. 65).

1.2 Rodičovství

Zatímco k pojmu rodina lze nalézt nespočet různých definic a vymezení, pojem rodičovství už je specifický o něco méně. Na základě definice pojmu narušené rodičovství od Lenky Špirudové (2006, s. 110), která říká, že se jedná o „*neschopnost osoby primárně odpovědné za péči vytvořit prostředí podporující optimální růst a vývoj dítěte,*“ lze říci, že prvotním cílem rodičovství je vytvořit takové prostředí, které dokáže podporovat růst a vývoj dítěte. To je definice, se kterou bychom se chtěli v této práci ztotožnit.

Rodičovství v sobě nese nutnost uplatňování rodičovského chování, které je dle etologie dokonce více původní než chování partnerské. Ačkoliv je tedy rodičovství geneticky zakotvené, dnešní doba mu odebírá jeho původní biologickou podstatu (Matoušek, 2003). Jeho podstata se mění zejména v tom, že ženy mají velice účinnou možnost rodičovství regulovat, tedy využívat antikoncepci a mít tak své rodičovství pevně ve svých rukou. Ivo Možný uvádí, že „*změny ve vztahu k rodičovství a možnost regulovat je tímto vztahem se promítli do sociálního makroprostoru – i dovnitř rodiny. Společnost s nízkou porodností je jiná už tím, že se následně mění její věková struktura*“ (Možný, 2002, s. 124).

S tímto novodobým trendem a pojetím rodičovství musí nutně souviset také celé chápání mateřství. Mateřství lze chápat z mnoha různých úhlů pohledu. Gjuričová a Kubička v této souvislosti zdůrazňují, že v naší společnosti je mateřství prezentováno ze dvou různých podob, jedná se o dva různé diskurzy a v rámci společnosti prozatím nemají stejný vliv. Autoři uvádějí, že převládající podoba konstrukce je následující. „*Mateřství je instinktivní, nezávislé na konkrétních historických okolnostech: matka je popsána jako osoba bez vlastních potřeb, která považuje dítě za všech okolností za prioritu*“ (Gjuričová, Kubička, 2009, s. 34). Druhou konstrukci představuje dle autorů matka, která je chápána jako osoba, která vychovává dítě k samostatnosti a model jejího života je pro dítě významný.

Do vztahu rodičovství i mateřství se nepromítá pouze subjektivní prožívání, ale zejména také to, co je právě aktuálně módní, co je a co není správné nebo co je vhodné pro daný časový okamžik (Gjuričová, Kubička, 2009). Opět tedy musíme konstatovat, že i když má rodičovství silný biologický základ, je jednoznačný také fenomén kulturní, a tato

podvojnost je zdrojem zřetelné dynamiky. V souhrnu lze říci, že stejně tak jako se změnilo postavení celé rodiny, tak se mění pohled na rodičovství. Ačkoliv ani dle zahraniční literatury není možné rodičovství přímo specifikovat. Čím dál tím častěji se objevují pojmy mimo mateřství také otcovství (Eekellar, 1993).

Rodičovství lze v každém případě považovat za významnou lidskou zkušenost, která ovlivňuje další vývoj osobnosti (Vágnerová, 2012). Současně dle autorky dojde po narození prvního dítěte k zásadnímu ovlivnění životního stylu rodiny i vzájemného vztahu obou manželů.

1.3 Výchova v rodině

Výchova je zcela jednoznačně nutností každé rodiny a měli by ji zabezpečovat společně oba rodiče. Na výchově se však podílejí i další články společnosti. *„Výchova dítěte a dospívajícího se odehrává především v rodině, činitelů, které se na ní podílejí, je ale více – vrstevníci, škola, volnočasové aktivity i například hromadné sdělovací prostředky“* (Sobotková, 2014, s. 97). Maříková a kol. (1996, s. 1402, In.: Sobotková, 2014, s. 97) uvádí, že výchova je *„proces, v němž společnost (jednotlivci, skupiny a instituce) v souladu se svými reprodukčními potřebami, zájmy a cíli působí na jednotlivce a utváří tak individuální předpoklady k zastávání společenských pozic a rolí u další generace a její předpoklady k využití a rozvinutí hodnot dané kultury.“*

Podle Krause (2008, In.: Sobotková, 2014, s. 97) je nutno dodat, že *„výchova je procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulačnými jeho vlastní snahu, stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.“* V této definici je velice vhodně přihlédnuto k člověku jako individu, kde platí, že není možné uplatňovat při výchově vždy stejné přístupy, ale naopak je nutné přistupovat ke všem vychovávaným členům individuálně.

Při výchově dochází k vzájemnému ovlivňování dětí a dospělých a naopak. Dospělý se východného procesu sám aktivně účastní a je to právě on, kdo stanovuje odměny a tresty a do celého procesu je integrován (Sobotková, 2013, In.: Sobotková, 2014). Matějček (1992, In.: Sobotková, 2014, s. 97) přitom podotýká, že rodič je *„ochoten za*

své dítě bojovat, může být chováním dítěte zaskočen, dotčen, ale umí se nad něj také povznést.“ Vztah rodičů a dětí se bezpodmínečně mění s narůstajícím věkem dětí.

Problematika rodinné dynamiky je významné téma v hlubinně orientovaných přístupech a tato naše poznání problematiky obohacují různé koncepty. Jako příklad může posloužit pojetí mateřského komplexu, Oidipův a Elektřin komplex.

Mateřský komplex

Verena Kast (2004) zmiňuje ve své knize značně důležitý jev, který se při výchově dětí může dostavovat u rodičů, kteří je přenáší na své děti. Ať už je tento proces chtěný nebo nechtěný, jak tomu často bývá, následky si dítě může nést po celý život. Mateřský komplex tak musí nutně souviset s nutností dostatečného odloučení od svého rodiče, a to přiměřeně vzhledem k věku. Verena Kastová potvrzuje, že nepřiměřené odloučení vede ke vzniku komplexu a uvádí, že pokud dospělý muž hledá ve své přítelkyni matku nebo přímo volí mateřské přítelkyně, pak je diagnóza zcela jasná a tím je právě mateřský komplex, který si sebou dotyčný nese po celý život (Kast, 2004).

Oidipův a Elektřin komplex

Jedná se o univerzální fenomén, který vytvořil Sigmund Freud již v roce 1897. Tento komplex chápe jako určitou vývojovou fázi lidského života, která nastává obvykle mezi třetím a pátým rokem věku dítěte, může však nastat i dříve a podstatou je *„touha vlastnit rodiče druhého pohlaví a zbavit se v tomto směru konkurenta, jímž je rodič stejného pohlaví“* (Novák, 2007, s. 61). Nejde přitom o uvědomělý, cílený nebo racionálně promyšlený proces.

2 Stát ve vztahu k rodině

Rodina jako základní sociální instituce je bez ohledu na politické uspořádání ze strany státu jako širší sociální instituce kontrolována a zároveň podporována, alespoň v některých svých aspektech. Stát hraje v případě rodiny velice významnou roli, a to nejenom v oblasti finanční, ale také v dalších různých pojetích, například možností návratu ženy do práce, umožněním společenského života rodiny s potomkem nebo třeba budováním možností umístění dětí do mateřských škol či jeslí nebo dětských skupin. Některé skutečnosti upravuje stát za pomoci zákonných opatření, jiné řeší prostřednictvím různých projektů.

2.1 Rodičovská dovolená

S pojetím vztahu stát a rodina souvisí pojmy jako mateřská a rodičovská dovolená. Tyto dva pojmy jsou na rozdíl od funkcí rodiny či rodičovství jako takového stanoveny zákonem. Zákon říká: *„Mateřská dovolená v souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě náleží zaměstnankyni mateřská dovolená po dobu 28 týdnů; porodila-li zároveň dvě nebo více dětí nebo jde-li o zaměstnankyni osamělou, náleží mateřská dovolená po dobu 37 týdnů“* (Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, § 157).

Naopak rodičovskou dovolenou chápe jako nutnost, která se promítá i do pracovního života. *„K prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku tří let“* (Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, § 157). Přitom na ni může nastoupit matka či otec.

2.2 Výchova ze strany státu

V předchozím případě lze hovořit zejména o pomoci ekonomického rázu, stát by měl však přistupovat k rodině také s dalšími způsoby. K tomuto účelu ustanovuje další instituce, převážně vzdělávací. Zejména je pak funkce státu nápomocná při výchově dětí, a to i přesto, že velká část výchovy spadá do kruhů rodiny. *„Výchova vyžaduje spolupráci celé společnosti. Rodina je první výchovné společenství, ale ne jediné a výlučné. Společenská povaha člověka – vzato z občanského a církevního hlediska – sama sebou vyjadřuje a podporuje rozsáhlou a rozčleněnou činnost, která má být*

výsledkem harmonické spolupráce různých výchovných činitelů. Všichni tito činitelé jsou nutní, i každý jednotlivě může a musí přispívat podle svého vlastního úkolu a kompetence“ (Miras, Bañares, 2014, s. 124).

2.3 Projekty státu ve vztahu k rodině

Ministerstvo práce a sociálních věcí uspokojuje potřeby rodin prostřednictvím obcí, zřizovatelů dětských skupin a mikrojeslí, úpravou doby rodičovské dovolené nebo zavedením otcovské dovolené.

Obec přátelská rodině

Jedná se o nástroj k propagaci rodinné politiky na místní úrovni, který napomáhá k vytváření prorodinné atmosféry v České republice. Je připraven titul pro obce, které vylepšují snahy o zlepšení dosavadních opatření na podporu rodiny.

Zajišťování mikrojeslí a dětských skupin

V rámci prorodinných opatření vznikají mikrojesle, které pomáhají rodičům, zejména tedy matkám s návratem do pracovního procesu. Budování mikrojeslí je činností různých organizací, firem i nepodnikatelských subjektů, jejichž cílem je zajistit profesionální péči o děti ve věku šesti měsíců až čtyř let. Na významu v současné době nabývají zejména firemní mikrojesle a dětské skupiny.

Zavedení otcovské dovolené

Nedávno schválená takzvaná otcovská dovolená je určena všem pracujícím otcům, kteří mají možnost odchodu až na desetidenní „dovolenou“, která je hrazena 60 % vyměřovacího základu ze mzdy. Otcí tak mohou být svému dítěti nablízku a matce po porodu s péčí o dítě pomoci. Opatření bylo zavedeno zejména proto, aby se otcí mohli s dítětem sblížovat již po jeho narození.

Zkracování rodičovské dovolené

Rodičovská dovolená v České republice patří k jedné z nejdelších v celé Evropské unii. Dva až čtyři roky s dítětem doma lze označit jako určitý komfort. Ovšem tato skutečnost může mnohé rodiče přivádět svým relativně nízkým rodičovským příspěvkem do ekonomicky nezvladatelných situací celé rodiny. Proto chce stát umožnit rodičům návrat po rodičovské dovolené do práce již od 6 měsíců po porodu. Vybírat si

mohou rodiče období mezi 6 měsíci až 4 roky. Stát dává rodinám větší prostor k řešení jejich situací a zároveň šetří své náklady na dlouhé období ekonomicky aktivních obyvatel, kteří pečují o své děti na úkor práce.

3 Role matky a role otce v rodině

Přestože bylo v předchozí části práce uvedeno, že jednotlivé role matek a otců v rodině se postupem času a s uplatňováním rovnocenného postavení žen a mužů ve společnosti poněkud zastírají, i v této době je možné vymezit roli matky a otce odděleně. Přece jenom jsou to stále převážně matky, které přerušují kariéru a na rodičovskou dovolenou nastupují samy.

3.1 Změny v pojetí mužské a ženské role

Posledních padesát let je charakterizováno jako doba, kdy došlo ke změně v pojetí mužské a ženské role. Zatímco ženy vnímají tuto změnu pozitivně, protože vede k dosažení rovnoprávnosti s muži a stávají se tak více dominantními, nezávislými a samostatnějšími, muž touto změnou nic nezískal, a naopak u něj hrozí riziko osamocení a ztráty mnoha rolí, které předtím náležely pouze jemu. Valenta (2013) uvádí, že role muže není jednodušší, ale je konzistentnější, a proto se může jevit jako výhodnější. Je přitom patrné, že v dřívějších dobách byl právě muž nejvíce dominantním prvkem celé rodiny. *„Tradicionalistická role matky/manželky stojí v rodinné hierarchii za rolí otce/manžela. Její status vyplývá ze schopnosti matky starat se o otce a děti, být emocionálním prvkem rodiny, poskytovat její etický základ a výchovu „srdcí a srdcem“ (Valenta, 2013, s. 134).*

V dřívějších dobách i dnes však platí, že nejlepší je propojení obou přístupů, tedy rovnoprávné zastoupení matčiny a otcovi role. Teprve potom může být výchova efektivní a rozvíjející *„V párové výchově rodičů, za přítomnosti matky a otce v životě dítěte dochází k propojení vzorů mužského a ženského pojetí světa. Autorka uvádí příklad tradičního genderového zastoupení: Nabízí-li otec výchovu k neohrožení a odolnosti, matka tento směr změkčuje opatrností. Je-li v zájmu otce děti vystavit rizikům a zvládnout je, pak je role matky vybavuje děti rozvážností a vyhodnocováním přirozeného sebezáchovného pocitu strachu“ (Mikulková, 2015, s. 73).*

3.2 Problematika oddělení mužské a ženské role

Tato podkapitola bude představena z pohledu, jakým ji pojímá Poněšický.

Pohlavní identita matky

Rozdíly v mužství a ženství jsou patrné i v případě pohlavní identity, která se značně liší mezi oběma pohlavími. Ženy jsou dle zmíněného autora ve značné výhodě, tvrdí, že *„Ženy mají nespornou výhodu, co se týče jistoty jejich pohlavní identity. Jejich přirozený identifikační vzor je matka. Naproti tomu chlapec, který též v prvních dvou letech do sebe vstřebává matku, se od ní coby identifikačního vzoru musí posléze odvrátit, vše „holčičí“ potlačit, přiklonit se pokud možno k otci a víceméně celý život si své mužství dokazovat, stále znovu vytvářet.“* (2008, s. 22) Autor dodává, že se jedná v podstatě oproti chlapcům o nepřerušovaný vývoj, který pravděpodobně vede i k rychlejšímu dospívání dívek než chlapců.

Zmíněný autor je přesvědčen, že zatímco muži často bojují s nutností oddělení se od matky, jakožto s rozdílným pohlavím a nutností hledat svoje vlastní cesty, ženy se snaží dokázat, že žádné podstatné psychologické rozdíly mezi pohlavími nejsou a že se jedná pouze o společensko-kulturní role, jimž se nemohou děti ani dospělí ubránit.

Velice zajímavé je přitom pojetí ženy a muže ve vztahu ke konfliktnosti a celkově ve vztahu k myšlení, racionalitě a dalším aspektům. Autor tuto skutečnost charakterizuje následovně. *„Spíše psychologicky řečeno to znamená, že život, resp. člověk je charakterizován konfliktností, jež je i jednou z hybných sil vývoje, a že máme tendenci každou z obou stran konfliktu spojovat buď s ženskostí, či mužskostí“* (2008, s. 18).

Přitom spojuje každé pohlaví s poněkud odlišnými aspekty. Myšlenky a prvky jednotlivých pohlaví zachycuje následující tabulka.

Tabulka 1 Ženskost vs. mužskost

ŽENA	MUŽ
Chaos	Pořádek
Příroda – přirozenost	Kulturace, civilizace
Analogické zpracování	Digitální inteligence
Syntetické myšlení, celistvost, vlna	Analytické myšlení, částice
Vnitřní prostor	Vnější prostor
Romantické pojetí člověka	Racionální pojetí člověka
Objekt touhy	Chtějící subjekt
Zlý, špatný, nemocný	Dobrý, tvůrčí, zdravý
Konzervativní, uchovávací	Radikální, agresivní
Oběť, poddaný	Pachatel, pán
Potřeba lásky, závislost, silná vztahovost	Potřeba nezávislosti, svobody a vyniknutí
Přijímání	Dobývání
Tělo	Duch
Smrt, podsvětí	Život, světlo

Zdroj: PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 3., dopl. vyd. Praha: Triton, 2008, s. 18, upraveno autorem

Z následující tabulky je zřejmé, že žena v roli matky bude tíhnout k závislosti na svém dítěti, bude je zahrnovat city a láskou, přijímat je takové jaké je, ale současně je schopná jej ovlivňovat až negativně, podněcovat negativními vlivy a uvádět do určitého chaosu. Tyto skutečnosti potvrzují také filozofové, kteří ženu chápou na jednu stranu jako milou a oddanou bytost, na druhou stranu však představuje žena pro muže určitou hrozbu. „Žena je ztotožňována s přírodou, životem a růstem, s mateřstvím, i to však je spojováno jak s vřelostí a láskou, tak i s pojídáním dětí, čarodějnicstvím či záhubou“ (Poněšický, 2008, s. 21).

O to těžší může být roli matky pochopit, kromě toho, jak bylo již uvedeno, je zřejmé, že na tyto vlivy působí také společnost, která tyto role ještě radikálněji odděluje, a obě pohlaví se jim nakonec přizpůsobují. Současně však ženy na rozdíl od mužů mají jistotu své pohlavní identity. Protože jejich přirozený identifikační vzor je matka.

3.3 Role matky

Pokud má být spolehlivě definována a chápána role matky, je nutné definovat a nalézt pravý význam pojmu matka. Pojem matka lze charakterizovat následovně. Matku lze chápat v různém časovém a prostorovém pojetí, vždy však platí, že samotné uchopení pojmu matka se odvíjí od její dosavadní praxe, osobního postavení a je závislé na jejích dosavadních zkušenostech (Parker, 2012).

Naopak slovník chápe matku v poněkud zjednodušeném významu, a to jako ženu ve vztahu k jejímu dítěti nebo dětem (English Oxford Living Dictionaries.on-line). Roli matky lze specifikovat v jednoduchosti také následovně: „*Matka má primární odpovědnost za péči o dítě*“ (Leifer, 2004, s. 417).

V této chvíli je nutné odlišit matku, která může být vnímána jako společenský status nebo jako určitá role ve vztahu k rodičovství. Z role matky vyplývá návaznost přímo na rodičovství, které se váže ke starosti a péči o dítě.

Lze tedy říci, že matka může být chápána různými způsoby, role matky však vždy začíná porodem dítěte. Tato skutečnost by se měla promítnout již do období přípravy na šestinedělí, kdy se žena připravuje na svoji úplně novou roli, a to roli matky a současně na roli fungování rodiny. Je však zřejmé, že po porodu může docházet k různým vlivům a situacím, které roli matky znesnadňují (Bašková, 2015).

Jak bylo již zmíněno, matka a chápání její role není jednoznačné, nýbrž vyplývá z prostředí a období, ve kterém se matka nachází. Současná literatura uvádí, že mateřství a rodičovství ve smyslu přebírání na sebe role matky není společenskou ani biologickou povinností danou zvenčí, ale je významnou součástí života všech dosavadních generací (Špatenková, 2006). Z tohoto pojetí je zřejmé, že matka je utvářena společností a je jí ovlivňována. Proto může mít v případě rodičovství a mateřství společnost nevyhnutelný význam a roli matky může utvářet a měnit.

Současně je nutné si uvědomit, „*že ženy bývají zpravidla více než muži orientovány na rodinu, role matky (případně role babičky) pro ně bývá dostatečným naplněním jejich sebeaktivačních a seberealizačních potřeb. Na rozdíl od mužů, kteří se často realizují*

mimo rodinu, např. v zaměstnání, a rodina pro ně představuje především bezpečné zázemí pro výkon jejich mimorodinných rolí“ (Špatenková, 2006, s. 42).

3.3.1 Role matky v současné společnosti

Současná společnost chápe roli matky následovně. Chápání a vnímání role matky je společensky poněkud kontroverzní. To proto, že *„role matky má ve společnosti značnou prestiž, ale role ženy v domácnosti už velmi nízkou“ (Slavík, 2012, s. 105).* Proto ženy často řeší dilema, kdy se musí rozhodnout mezi rolí matky a profesní kariérou (Slavík, 2012).

Stejně pojetí ženské role ve společnosti udává i Zacharová (2011, s. 93), která chápe též roli matky jako značně prestižní, roli v domácnosti však jako velice nízko prestižní a zároveň uvádí, že *„má-li být role matky uspokojivě zvládnuta, musí být alespoň po určitou dobu kombinována s rolí ženy v domácnosti“.*

Přitom dle autora Slavíka (2012, s. 105) platí, že ženy mohou chápat své role z různých níže uvedených postojů:

- *„Zaměstnání je chápáno jako méně významný doplněk role manželky a matky*
- *Profesní role je stejně významná jako role manželky a matky*
- *Profesní role je významnější než role manželky a matky“*

Ať už žena vnímá své postavení a roli matky jakkoliv, dle Mikulkové (2015) je základní funkcí matky zajistit přežití dítěte. V této souvislosti naplňuje jeho fyzické potřeby a zajišťuje mu jak výživu, teplo, zdraví, hygienu, tak i psychické potřeby, které zahrnují emoční sycení, laskavé přijetí, bezpečí a podněty.

Role matky je však všeobecně charakterizována a chápána jako role těžší, od role otce, protože kromě výchovy dětí zahrnuje také vedení domácnosti a v dnešní době bývá také zaměstnána (Bártlová, 2003).

3.3.2 Negativní stránka role matky

Kalina (2008) upozorňuje na negativní stránku role matky, respektive vztah matky a dítěte, který je již několik desetiletí v literatuře spojován s možným negativním vlivem pojícím se k riziku vzniku závislosti. S tím souvisí pojem hyperprotektivní

matka, což představuje určitou roli matky, která nadměrně pečuje, ochraňuje, citově závisí na svém dítěti, a to často na úkor jiných svých vztahů a potřeb.

Role matky může být však narušená různými vlivy, protože se pojí zejména k emočnímu působení. Může tak docházet k narušení sebevědomí v souvislosti s nezvládnutým porodem, porodním traumatem nebo nezvládnutím role matky. Může tak být dotčeno plnění rodičovské role (Bašková, 2015, s. 72).

3.4 Role otce

Stejně jako se změnila role matek za dobu posledních padesáti let, došlo i ke změně nároků na muže, jako otce. *„Základní, tradiční role otce, jako „živitele a autority“ je, jak je již uvedeno, alespoň po určitou dobu podstatná i dnes. Jenže otec dneška má převzít i takzvané „měkké“ dovednosti a postoje“* (Novák, 2013, s. 10).

Požadavky na dnešní otce jsou v některých ohledech stejné nebo alespoň obdobné a k tomu se přidávají požadavky další, například nutnost být u porodu, optimisticky očekávat narození dítěte, zaujmout k dítěti citlivý přístup a převzít část povinností matky. K tomu mu má dopomoci novela zákona na zajištění otcovské rodičovské péče ve formě 10 placených dnů.

Současně je však pojetí funkcí otce v rodině chápáno stále jako ekonomické. *„Funkcí otce v „nukleární rodině“, kdy pod tímto pojmem rozumíme podle B. Berelona a G. A. Steinera bezprostřední skupinu otce, matky a dětí, je zajišťovat rodině obživu“* (Bartlová, 2003, s. 53).

Přesto je všeobecně uznáváno, že ačkoliv je v prvních letech života dítěte významnější vliv matky, role otce nesmí chybět, protože i jeho role je značně odpovědná.

3.4.1 Úloha otce v rodině

Zatímco někteří autoři uvádějí, že *„hlavním úkolem ženy je vychovávat děti a pozvednout muže“* (Vychodilová, 2012, s. 93), úloha otce a muže v rodině je od této role naprosto odlišná. *„Nese s sebou jiné energie, jiný přístup a jiné zkušenosti a všeho se má dítěti dostat stejnou měrou“* (Vychodilová, 2012, s. 93). Selhávání mužů je dle Vychodilové zapříčiněno také tím, že to ženy po mužích přímo nevyžadují. Současně je

zřejmě, že nezapojování se mužů do výchovy malých a zejména pak dospívajících potomků má pro jejich další život vážné následky. Tyto děti pak hledají uspokojení někde jinde, například v brzkých partnerských vztazích. Chlapci tak hledají nový vzor pro své chování a dívky hledají vzor svého partnera po vzoru otce. Přitom nejde o chybějícího otce z pohledu pouze fyzického, ale postačí, když je otec nepřítomen také psychicky nebo se do rodinného chodu vůbec nezapojuje (Vychodilová, 2012).

Předchozí odstavce ukázaly, že je to skutečně matka, která v rodinném životě zastává znatelně větší roli. Dle autorů většina odpovědnosti v péči či výchově zůstává zejména na ní a otec je pouze okrajovou součástí rodiny. Přitom platí, že jejím úkolem není pouze základní starost o dítě, tedy zajištění jeho přežití, ale i poskytování dalších potřeb. Matka však dokáže v této aktivitě najít vlastní uspokojení a realizaci, což od otců očekávat ve většině případů nelze.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíl výzkumu a stanovení výzkumných otázek

V této kapitole je stanoven cíl výzkumu, který vychází z cíle práce a jsou položeny základní výzkumné otázky.

4.1 Cíl výzkumu

Cíl výzkumu vychází z cíle této práce, kterým je *„Zjistit, jak je role matky vnímána skutečnými prvorodičkami a co pro ně tato role znamená, respektive co tato role obnáší a jakou roli v ní sehraává otec dítěte.“* Z poněkud obecnějšího hlediska je cílem výzkumu zjistit, jaký je pohled na roli matky v dnešní době a co tato role obnáší a naopak, co už nemá být její součástí.

Cíl výzkum vychází z novodobého a poněkud odlišného pojetí role matky, která se od předchozích let značně liší. Role matky současně není nijak ustanovena a je pouze na samotné matce, jak se k této roli postaví. Přitom má její postavení zásadní vliv na další vývoj jedince ve společnosti a celkově ovlivní jeho budoucí život.

4.2 Stanovení výzkumných otázek v předvýzkumu

Výzkumné otázky byly stanoveny na základě dvou provedených rozhovorů v předvýzkumu, ze kterých vyplynula nutnost zodpovědět tyto následující otázky.

- Co si pod pojmem role matky představují prvorodičky?
- Co dle prvorodiček role matky obnáší a co už není její náplní?
- Do jaké míry se liší původní představy prvorodiček oproti skutečné realitě?

4.3 Stanovení výzkumných otázek z průběhu výzkumu

- Kdo je nejčastějším vzorem matky?
- Jakou roli sehraává otec?
- Je péče o dítě a domácnost dělena rovným dílem?
- Jakou roli hrají prarodiče? Hrají vůbec nějakou roli?
- Patří domácí práce do role matky?

5 Metodika výzkumu a metody zkoumání

Postupy kvalitativní analýzy využití v této části práce budou využity v souladu s tím, jak k nim přistupuje J. Hendl ve svém díle Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace a jak je pojímá Strauss a Corbinová.

5.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je chápán jako rovnocenný k ostatním výzkumným metodám (Hendl, 2016) a z tohoto důvodu bude v této práci použita k naplnění cílů pouze tato jedna metoda. Současně je bráno v potaz, že „*neexistuje jediný obecně uznávaný způsob, jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum*“ (Hendl, 2016, s. 49). Strauss a Corbinová (1999) dokonce považují za kvalitativní výzkum „*jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace*“. Ačkoliv s tímto přístupem mnoho autorů nesouhlasí, kvalitativní výzkum je příliš široké označení pro rozdílné přístupy.

Pro účely této bakalářské práce byly metody zvoleny na základě jakéhosi účinného typického vzoru, kdy „*kvalitativní výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky*“ (Hendl, 2016, s. 50). Výzkumné otázky pro tuto práci byly stanoveny za pomoci provedení předvýzkumu, který vychází z rozhovoru se dvěma prvorodičkami.

K výzkumu byl zvolen jeden ze dvou nejobvyklejších zdrojů získávání údajů, kterým je právě rozhovor. Druhým nejvíce obvyklým, postupem je pozorování. To v této práci uplatněno nebude (Strauss a Corbinová, 1999).

V rámci volby mezi jednotlivými typy kvalitativního výzkumu v oblasti interpretace výsledků a dosažených závěrů byl zvolen přesný popis, který lze chápat v rámci kategorizace výsledků. „*Protože není možné, aby badatel čtenářům prezentoval úplně všechny své nashromážděné údaje, je nutné tyto údaje redukovat. Podstatné je, prezentovat přesný popis daného předmětu výzkumu, třebaže nejsou nutně prezentovány všechny údaje, které jsme zkoumali*“ (Strauss a Corbinová, 1999, s. 13). Zároveň bude uplatněno pravidlo, že bude přepsáno „*jenom tolik, kolik je třeba*“ (Strauss a Corbinová, 1999, s. 19).

Současně nelze vyloučit, že výsledky kvalitativního výzkumu se neubrání poněkud subjektivnímu dojmu, který pramení z relativně malého počtu spolupracujících jedinců, a tudíž téměř nulové možnosti zobecňovat. Zároveň lze vytknout kvalitativnímu výzkumu malou transparentnost (Hendl, 2016).

Na základě zmíněných teorií nejdříve dojde k vytyčení výzkumných otázek, a to již zmíněným postupem, v další části se badatel seznámí se všemi rozhovory a vymezí kategorie, od kterých se bude odvíjet. Tyto kategorie doplní za pomoci získaných odpovědí a vyhodnotí jejich četnost, opakování, společně s negativním či pozitivním přístupem k dané oblasti. Tímto krokem se potvrdí kvantifikace kvalitativního výzkumu, kterou zdůrazňuje Strauss a Corbinová (1999). Na tomto základě bude provedena diskuze s teoretickou částí práce.

5.2 Výzkumný proces

Celý výzkumný proces vychází ze zásady reprodukovatelnosti, tedy vysvětlení a uvedení skutečností, které vedou k tomu, že další badatel dojde při stejném uplatnění stávajících podmínek ke stejným nebo alespoň obdobným výsledkům. Bude tedy přistupováno k výzkumnému procesu tak, aby bylo zřejmé, jaké hlavní kategorie se objevily a ty budou postupovat celým textem prezentace výsledků (Strauss a Corbinová, 1999).

Kategorie lze chápat jako třídy pojmů. *„Tato třída je objevena, když se při vzájemném porovnávání pojmů zdá, že náleží podobnému jevu. Takto jsou pojmy seskupovány do vyššího řádu – pod abstraktnější pojem nazývaný kategorie“* (Strauss a Corbinová, 1999, s. 42).

Právě zmíněné kategorie utvoří základ celé interpretace výsledků a dojde k následné komparaci s teoretickou částí a vyvození určitých závěrů, včetně poskytnutí odpovědí na stanovené výzkumné otázky. Současně není vyloučeno, že s postupujícím výzkumem mohou být stanoveny nové výzkumné otázky. Za pomoci kategorií budou tedy nalezeny společné pojmy a následně rozebrány a interpretovány. Bude přitom dodrženo pravidlo, které se pokusí vyhnout pouze popisným jevům a prezentaci pouhých slov, ale od této skutečnosti se zkusí autorka práce zcela vymanit a pokusí se zachytit podstatu celého

jevu, tedy zkoumané problematiky (Strauss a Corbinová, 1999). Současně bude nutné se oprostit od toho, kdo co konkrétně řekl.

Ve výzkumném procesu bude využit proces kategorizace, kterým se rozumí „*proces seskupování pojmů, které se zdají příslušet stejnému jevu*“ (Strauss a Corbinová, 1999, s. 45).

Současně bude uplatněno kódování po větách nebo odstavcích (Strauss a Corbinová, 1999), čímž dojde k nalezení základních myšlenek a názorů. Na základě předvýzkumu je možné stanovit základní kategorie a ty následně dále rozebírat a upravovat. Z toho důvodu je možné tento způsob kódování využít. V rámci kódování bude využito konkrétního přepisu ve formě citací.

Jak již bylo naznačeno, kvalitativní výzkum bude zakončen zcela typickým způsobem pro zakončení výzkumů ve formě kvalitativních výzkumů v souladu s teorií (Strauss a Corbinová, 1999).

5.2.1 *Otázky pro matky prvorodičky*

Stanovení otázek pro matky prvorodičky

1. Máš nějaký vzor matky? Kdo je pro tebe pravou matkou?
2. Co pro tebe znamená být matkou? Jak vnímáš roli matky? Co podle tebe role matky obnáší.
3. Jaká byla tvá představa před narozením dítěte? Plánovala sis to, jakou budeš matkou?
4. Jaká je nyní realita? Je něco jinak nebo sis to přesně tak představovala.
5. Je něco, co tě trápí, co bys ráda dělala, ale není to momentálně možné?
6. Je něco, co bys ze současného života na RD vypustila nebo co ti vadí.
7. S tím, jak jsi popsala svou roli matky, jsi s touto představou sžítá?
8. Pomoc partnera? (péče o dítě, domácnost)
9. Pomoc prarodičů? (hlídání, jak často a do jaké míry)

5.2.2 *Specifikace výzkumných metod – rozhovorů*

Pro oblast zkoumání problematiky rodičovství a představy o rolích v rodině, zejména pak roli matky, je dobré využít zmíněný kvalitativní přístup, který nabízí využití hlubokých dat, jehož cílem je získat komplexní obraz. Jedná se zejména o proces, kdy jsou získávány informace, jak lidé chápou, jak prožívají, jaká je realita a jak ji společně

lidé vytvářejí. (Švaříček, Šed'ová, 2007) V rámci kvalitativního výzkumu bude využita forma osobních rozhovorů, které umožňují zvolený vzorek pochopit a zaměřit se na podstatu jejich uvažování a jejich postojů a názorů.

Rozhovory budou provedeny osobně a současně nahrávány. Rozhovor se skládá z otázek pouze otevřených a rozhovor bude veden jako řízený. Otázky mohou být v průběhu rozhovoru přizpůsobeny dané situaci, méně či více pozměněny nebo doplněny, záleží na konkrétní situaci a odpovědích respondentky.

5.2.3 *Výběr vzorku*

K výzkumu bylo náhodně zvoleno šest matek na rodičovské dovolené, které jsou prvorodičkami. Výzkumu se účastnily ženy ve věku 27 až 33 let, přičemž byly všechny v době konání výzkumu na rodičovské dovolené.

5.2.4 *Stanovení vlastních předpokladů*

Na základě dosavadních zkušeností a praktik si dovoluji předpokládat, že prvorodičky považují za součást svých rolí také domácí práce. Současně předpokládám, že dnešní matky konají tak, aby své dítě nezahrnovaly v první řadě láskou, ale aby je připravily na další cestu životem. Tyto domněnky neovlivní výzkum ani analýzu.

Role matky nezahrnuje jenom péči o dítě, ale také péči o domácnost.

Role matky neznamena dítě zahrnout láskou tak, aby na ni bylo fixováno a ona pro něj znamenala veškerou pozornost, ale role matky spočívá v přípravě dítěte do dalšího života.

6 Výsledky výzkumu

První vymezenou kategorií je téma zodpovědnosti. Ukázalo se jako jedna z nejvíce nasycených kategorií.

6.1 Zodpovědnost

„Být matkou znamená obrovská míra zodpovědnosti za život.“

„Všechno rozhoduju já sama – takže obrovská zodpovědnost - nadšení, radost, je to kouzelný.“

„Pro mě znamená být matkou obrovská zodpovědnost za dítě. Role matky znamená, že člověk už nerozhoduje sám za sebe, ale také za dítě, za které musí rozhodovat. Je těžké rozhodovat za oba dva.“

„Prostě to teď vidím tak, že já jsem pro ně ta hlavní osoba, o kterou se můžou vždycky opřít, na který jsou závislí, která je za ně zodpovědná a vždycky když je problém, tak prostě že jo hledá se maminka.“

Některé matky vnímají zodpovědnost spíše ve vztahu ke starosti. *„Starost o dítě, aby se mu nic nestalo.“*

Jinými slovy se může jednat také o povinnost: *„Péče o dítě je velká povinnost. Je to největší role, co jsem kdy měla, nejenom co člověka naplňuje, ale hlavně kvůli zodpovědnosti.“*

„Povinnost, velká povinnost a taky velká zodpovědnost. Dítě, které člověk má, že ho má připravit na jeho vlastní život.“

Vlastní interpretace

Teorie říká, že matka má primární odpovědnost za péči o dítě. Dle samotných matek na rodičovské dovolené je však zodpovědnost mnohem hlubšího rázu a neváže se pouze k odpovědnosti za samotnou péči, ale souvisí i s rozhodováním, starostí a péčí o dítě nebo omezením vlastního života. Současně se kromě pojmu zodpovědnost objevily také pojmy jako povinnost nebo starost, což může být v souladu s kontextem považováno též

za oblast zodpovědnosti. Dalo by se konstatovat, že zodpovědnost se stává zásadní otázkou v otázce role matky. Matka je zodpovědná za život dítěte, musí za dítě rozhodovat, starat se o něj a naplňovat jeho základní i hlubší potřeby. Díky této zodpovědnosti se člověk stává omezeným oproti svému životu bez dítěte. Je však patrné, že zodpovědnost je kompenzována klady, které v roli matky působí. Jedná se o různé radosti a různé formy uspokojení osobnosti matky. Zodpovědnost se proto stává důležitou součástí role každé matky. Dále by se dalo uvažovat, že role matky je náročná také v tom, že matka se nemůže zříct zodpovědnosti. I v případě, že zajišťuje pro dítě hlídání, je její zodpovědností najít odpovídající hlídání, které dítěti poskytne bezpečí a oporu. Z toho důvodu lze považovat roli matky za nejvyšší možnou společenskou roli.

Vyvození definice zodpovědnosti

Zodpovědností se dle respondentek rozumí starost o dítě, rozhodování za sebe i za něj, péče o dítě, odpovědnost za jeho život a zdraví, povinnost tuto zodpovědnost nést. Zodpovědnost je kompenzována radostí, nadšením, a právě zodpovědnost činí roli matky něčím tak velkým a zcela výjimečným v životě ženy.

Lze také předpokládat, že právě silný, někdy až úzkost působící pocit zodpovědnosti, která už nikdy neskončí, je přesně tím zcela novým pocitem, který narození prvního dítěte často provází a jeho přítomnost je zřetelnou změnou, která odlišuje život „s a bez dítěte“.

6.2 Partnerský a soukromý život

„Chybí nám společný čas s manželem, máme ho pouze, když dítě usne a to nestačí.“

„Chybí mi práce a částečně volnost. Matka je člověk, který musí být s dítětem doma.“

„Takový to, že by si člověk rád v klidu sedl, přečetl si knížku nebo si prostě pustil hudbu.“

„Teďkon je období, kdy nemůžeme pořádně zajít do kina. Protože když je hlídá někdo jiný, tak oni pak začnou brečet a nechtějí spát. Ale jak říkám, já to teď beru, že to je prostě omezený období, a to časem skončí a člověk to zas všechno dožene“

„Chybí mi víc soukromí s partnerem.“

„Člověk si plní kus dalšího svého života, obnáší to hodně. Přináší to hodně radostí, ale i starostí, člověku to vezme i kus svého soukromí, které najednou jakoby nemá. Omezenost ale k rodičovství patří, vše je dočasné.“

„Dřív jsem byla hodně v práci, setkávala jsem se každý den s novými lidmi, měla jsem spoustu koníčků, zájmů, kulturního života, teď vlastně, když jsem s dítětem doma, nemám takovéto vyžití. Ztrácím pojem, který je den.“

Vlastní interpretace

Z odpovědí je patrné, že matky pociťují určitý úbytek soukromí, což se odráží na jejich partnerském i osobním životě. Jejich život je najednou závislý na ostatních, například na partnerovi, prarodičích nebo osobách, které mohou děti eventuálně hlídat. I zde však dochází ke kompenzaci a omezení není vnímáno zvláště negativně. Tuto ztrátu nebo omezení vlastního života lze chápat jako dočasnou a zejména s pozitivním působením na ženu. Ubývá také sociálních kontaktů a možností návštěv kulturního života, sportovních aktivit nebo budování vlastních zájmů. Zejména je také třeba zmínit menší čas na partnera, což může působit negativně na daný vztah.

Vyvození definice partnerského a soukromého života po narození dítěte

Partnerský a soukromý život rodičů, zejména pak pečující matky, se stává nedostatkovým zbožím a starost o dítě ženu značně omezuje, zejména v rozvoji jejích zájmů, kulturního vyžití a sociálních kontaktů. Jedná se však pouze o přechodný stav, který je současně kompenzován dítětem, a tudíž omezení není vnímáno čistě jako negativní.

6.3 Přijetí role matky (sžití)

„Člověk se za tři roky zformuje do role matky, jinak by se strašně trápil.“

„Pořád si na to zvykám – dítě má různá období, pořád mám nové vjemy a učím se novým věcem, překonávat různá období vzdoru je pro mě náročné.“

„Syn mě naučil trpělivosti, nadhledu, pořád se s rolí sžívám.“

„Myslím, že už jsem sžitá, ale nebylo to jednoduché.“

„S rolí matky jsem už sžitá.“

Vlastní interpretace

Přijetí role matky nepřichází okamžitě, naopak je třeba se s ní sžívat postupně a pomalu. Zatímco prvorodičky, které mají mladší dítě, uvádějí, že se s rolí teprve sžívají, tak matky, které jsou na rodičovské dále, již roli přijaly za svou. Lze tedy konstatovat, že tato role není předem dána a žena se s ní nemůže vyrovnat a přijmout ji ihned po porodu. Díky tomu je role matky značně specifickou rolí a zejména rolí dlouhodobou, která se v průběhu často proměňuje. Skutečnost, že žena přijala, že je matkou malého dítěte, se kterým je doma na rodičovské dovolené ještě nic neříká o tom, jak bude sžitá s rolí matky, která bude muset sladit rodinný a pracovní život, až se vrátí z rodičovské dovolené. Nová období v životě dítěte i matky tak toto sžití stále vystavují zkoušce, resp. lze uvažovat o tom, že se může jednat o neukončený proces.

Definice sžití se s rolí matky

Sžit se s rolí matky je dlouhodobý proces, který se formuje během několika prvních let života dítěte. Přijetí této role přichází pomalu, ale obvykle je ještě před třetím rokem dítěte naplněno. Roli matky je třeba se naučit. Učení probíhá zejména za pomoci dítěte. Sžit se s rolí matky může znamenat, že myšlenka všeprostopující zodpovědnosti za dítě již byla přijata, nemusí ale znamenat, že žena plně akceptovala všechny nároky, které role klade, zejména tam, kde se objevují stále nové v návaznosti na věk dítěte.

6.4 Matka jako průvodce životem

„Máma je průvodce životem.“

„Dítě, které člověk má, že ho má připravit na jeho vlastní život a ne aby to bylo tak, že to dítě bude žít tvůj život, který já mu jakoby předurčím, ale mám ho připravit na ten jeho život, který on bude žít sám a který bude chtít žít. Tak prostě něk jí pomoci s tou cestou... Prostě to беру tak, že je to dá se říct můj parťák do života, kterého musím do života připravit.“

„Máma je určitá ochrana, všechno řeší, kdežto tátové jsou pro zábavu a učí děti „lotrovinám“, maminka je ta, co usměrňuje vývoj, ukazuje jim cestu, aby děti nezvlčely.“

„Starám se o ty děti a nějakým způsobem je vychovávám.“

Vlastní interpretace

Matka je na světě pro děti od toho, aby jim ukázala, jakým směrem se vydat a současně korigovala a usměrňovala jejich vývoj. Matka připravuje dítě na život a v této souvislosti by po něm neměla vyžadovat naplňování vlastních představ, tedy toho, co bude dítě dělat, jakým směrem se vydá. Jejím úkolem je mu možné cesty ukázat. Současně dokáže dítěti pomoci, řešit problémy, ukázat mu svět, snažit se dítě co nejlépe vychovat.

Definice matky jako průvodce životem

Matka je osoba, která připravuje potomky na život, ukazuje jim možné směry, kam v životě pokračovat, řeší jejich problémy a děti současně vychovává. Výchovu praktikuje zejména směrem, aby byla s dítětem spokojená a měla z něj radost.

6.5 Představy o roli matky před porodem

„Než se mi narodil chlapeček, tak určitě jsem měla svoje představy, který tedy jsou úplně jiný, než je realita, člověk si to nějak idealizuje, ale samozřejmě to, že chci být dobrou mámou tak je, a člověk se s tím musí nějak poprat.“

„Jsem klid'as, a co jsem se stala mámou, všechno mám chaotický, umím se rozčílit i na dítě. To jsem si nepředstavovala.“

„...plánovala jsem si spoustu věcí, říkala jsem si, tohle moje dítě dělat nebude, budu vládnout pevnou rukou, ale nestalo se tak. Je to úplně něco jinýho - hlídat svoje děti a cizí děti.“

„První rok byl hodně náročný, ale byl úplně jiný, než jsem si to představovala.“

„Nedokázala jsem si úplně představit, jaká bude péče o dvojčata. Co jsem si teda myslela a co je jinak je to, že jsem si myslela, že to teda bude mnohem víc náročnější starat se o ty dvě děti. Ale ony jak jsou dvě, tak si víc vystačí... najednou zjistíš, že máš celkem dost volného času.“

Vlastní interpretace

Role matky může být náročná zejména v tom, že si ji člověk před samotným narozením dítěte nemůže umět představit. Svědčí o tom i odpovědi respondentek. Role matky je něčím novým a často dochází k odlišení původních představ od následné skutečné reality. Tato realita se váže k novým pocitům z blízkosti dítěte, souvisí s mateřským pudem a vnímáním odlišně vlastního dítěte od dětí „cizích“. Současně dochází ke střetům matčiny představy o vývoji a výchově dítěte se samotným dítětem, které se v mnohých případech nemusí chovat dle přání a potřeb rodičů. V menší části případů je realita naopak příjemnější, než matka čekala a na co se připravovala.

Definice představ

Žena si před početím dítěte nedokáže představit, co ji po narození dítěte čeká a často jsou její očekávání ohledně výchovy a pojetí role matky příliš pozitivní. Žena ve svých představách nedokáže zohlednit mateřskou lásku, rodičovství a mateřské pudy. Současně však může nastat opačná situace, ovšem tato situace je spíše méně častá a matka je překvapená, jak může být starost o dítě méně náročná, než čekala.

6.6 Životní změna

„Být mámou je nová role v životě.“

„Ženský se změní o sto stupňů život. Jednu dobu mi scházel pracovní život, teď mi to nepříjde, čekáme znovu rodinu a jsem nastavená tak, že si to užívám.“

„Chybí mi sociální kontakt s lidmi a různorodost práce, přebalování, uklízení představuje neustálou rutinní práci.“

„Pátky - večery sama doma. To je změna, ale zásadně mi to nevadí.“

„Jsem klid'as, a co jsem se stala mámou, všechno mám chaotický“, umím se rozčlíit i na dítě.“

„Dnes jsem tu pro děti, všechno ostatní jde stranou.“

„Stali se z nás rodiče, už vždycky bude na prvním místě naše dítě.“

„Nebaví mě dětská hřiště a nemám ráda, když se sejdeme se ženskýma a řeší se jenom děti, nesnáším tyhle témata... scházím se s lidma, kteří děti nemají, chodím cvičit,... scházím se s mladšíma lidma, takže si myslím, že si teď nemůžu stěžovat, že bych byla jenom v okolí těch matek. Protože to tak nechci, tak se to snažím ovlivnit.“

Vlastní intepretace

Jakmile na svět přijde dítě, pro většinu žen to znamená výraznou změnu ve způsobu jejich života, pracovních povinností, odchod z práce a žena je v podstatě uvázána k dítěti. Současně se stává vykonavatelkou denní rutinní práce v domácnosti. Změna se týká jak fyzických způsobů života, tak se promítá současně do změn psychických. Matka se najednou potýká s chaosem, méně organizovaným časem, ztrácením pojmů o dnech, eliminovaném kontaktu s novými lidmi. Do popředí celého dění se dostává dítě a ostatní starosti jdou stranou, což může přinést současně komplikace v partnerském vztahu nebo ve vztahu s blízkým i širším okolím. Zároveň nemusí být změny přijímány kladně, přičemž se ženy působení těchto změn snaží eliminovat. Například vyhýbáním se faktorům, které se k nové životní situaci vážou nebo unikáním před touto skutečností, což může působit na veřejnost tak, že matka pak neplní roli matky – vyhýbání se dětským hřištím, která dítě začleňují do kolektivu.

Definice životní změny

Životní změna nastává s příchodem dítěte na svět a týká se psychického i fyzického života každé ženy prvorodičky. Do života žen se dostává menší možnost plánování a organizování si vlastního času. Ubývá sociálních kontaktů, nastupuje rutinní práce, současně je v popředí zájmů rodičů a zejména matky hlavně dítě. Žena tyto změny nemusí přijímat kladně a může s nimi bojovat a utíkat před nimi ke starým způsobům života. Obvykle jsou změny však přijímány pozitivně.

6.7 Vzor matky

„Za největší vzor považuji svoji matku. Je mým vzorem, protože se o nás starala a dosud se stará, má o nás strach, pečuje o nás a poskytuje nám pocit bezpečí. Člověk se jí nemusí bát nic říct, zejména když nastanou problémy.“

„Má matka je pro mě pravou matkou. Celkově, jak se o nás dokázala postarat. Jak nás vychovala, měly jsme zázemí, měly jsme krásné dětství. Teď se o nás pořád zajímá. Jsme pro ní pořád nejdůležitější. Pořád nám to dává najevo a tvrdí, že děti jsou pro ni to nejdůležitější.“

„Vzor matky nemám, každá matka je pro své dítě jedinečná.“

„Asi svojí vlastní mamku.“

„Pro mě je vzorem matky moje maminka, bylo to pro ni náročné. Ona je pro mě pravou matkou, vychovala nás, chovala se k nám krásně, musela zvládat všechno sama.“

„Pravou mámou byla moje babička z mamky strany. Měla ke mně hezkej babičkovskej vztah, spoustu věcí mě naučila, trávil jsem u ní veškerý volno. Babička byla ten vzor pravý mámy. Moje mamka hodně pracovala a neměla na mě moc čas.“

Vlastí interpretace

Je patrné, že vzor matky prvorodiček pochází z rodinných kruhů. Ačkoliv je tento vzor ve většině případů přímo vlastní matka, může jej nahradit také babička. Z toho důvodu je možné předpokládat, že prvorodičky přebírají tento vzor a pokoušejí se ho dále aplikovat do vlastní výchovy. Role matky se tak díky těmto přeneseným vzorcům může lišit. Vzor matky lze jen těžko hledat v jiné rodině. Současně je nutné přihlédnout k jedinečnosti každé osobnosti, která souvisí s individuálním pojetím osobnosti.

Definice vzoru matky

Vzor matky obvykle představuje vlastní matka, která děti vychovávala a starala se o ně. Současně může tuto roli zastoupit babička. Ženy si ve vlastní roli matky uvědomují, že role matky je náročná.

6.8 Matka jako všestranná opora

„Chápavá, vnímavá, vysvětlující, za každou cenu oporou, aby mohlo dítě přijít s jakýmkoliv problémem.“

„Být parťákem i oporou.“

„...já jsem pro ně ta hlavní osoba, o kterou se můžou vždycky opřít...“

„Kapitán domácí paluby, dítě sekunduje jako plavčík.“

„Pravá máma by neměla poskytovat pouze primární věci, které musí splňovat, ale na stejném místě je i pozice lásky, jistoty, tam je doma, tam ho mají všichni rádi. Může poskytovat i terciální věci, za které považují kroužky, zábavu.“

„Role mámy obnáší bezpečí, domov, důvěru, učení, učení, učení.“

Vlastní interpretace

Matka není pouze osoba, která vybavuje děti do života po citové a emoční stránce, ale zejména je určitým „kapitánem“, „velitelem“ a dítěti je oporou a poskytuje mu takové zázemí, kde se cítí dobře, ale také kde má s kým sdílet své pocity a dělá mu tak určitého parťáka. Těmto aktivitám se přitom matka teprve učí, přesto musí být jeho oporou a ochráncem.

Definice matky jako všestranné opory

Matka dítěti poskytuje v první řadě zázemí, naplňuje fyziologické potřeby a ve stejné míře naplňuje jeho emoční potřeby. Současně mu poskytuje domov, bezpečí a vysvětluje různé životní skutečnosti a je dítěti oporou, ale také parťákem do života. Současně je určitým „velitelem“ a za dítě dokáže bojovat.

6.9 Dělbá práce

„Tak je to hlavně ta péče o děti, o domácnost, ale s tím, že samozřejmě než přijde partner z práce. Pak bych to viděla tak, že se to má začít dělit. Když on přijde z práce, tak už by se měl taky začít podílet. Zase ne, abych tady dělala úplně všechno. Služku.“

„No když jsme neměli Theu, tak jsme se o domácnost dělili mnohem více. Ted' dá se říct, že dělám všechno úplně já. Teda pokud partnera o něco extra nepoprosím, ale tak jako ted' to neřeším vůbec, protože on třeba řeší tu stavbu, že jo a takhle, takže si říkám, že ho tím vůbec nebudu zatěžovat. A ještě k tomu, když na to mám čas, tak to prostě udělám, když čas nemám, tak ho poprosím, aby mi pomohl. Prostě tak nějak abych měla klid.“

„S domácností však pomáhá minimálně.“

„Když jsme byli sami dva, v péči o domácnost nebylo nutné nic aktivně měnit, nyní je to důležitý, každá máma toho má plný zuby. Je důležitý, aby to uměl chlap suplovat a mámě dal možnost také někam jít.“

„Domácí práce jsou v roli mámy samozřejmost. To, že máma vaří, uklízí a pere, to je automaticky spjato s rolí matky na rodičovské dovolené. Máma je člověk, který se stará o chod domácnosti, táta je člověk, který tomu občas napomáhá.“

„Pomoc s Viktorou není problém, s domácností je to trošku horší. Povinnosti, co se týče domácnosti, jsou na mě, většinu jich dělám já. Myslím si, že mi bude pomáhat víc, když uvidí, že chodím také do práce.“

Vlastní interpretace

Domácí práce dle provedeného výzkumu spadají zejména do kompetencí ženy. Ačkoliv jsou zástupci mužského pohlaví schopni též tyto práce zastávat a nečiní jim to nějak zvlášť výrazný problém, tyto práce jsou prioritně považovány za práci matky na rodičovské dovolené. Současně partneři fungují pouze v případě, že jsou osloveni pro výkon této funkce. Ačkoliv je zřejmé, že matka musí tyto povinnosti zvládat, měla by být plně zastupitelná. V mnoha případech však dochází k tomu, že muž po příchodu z práce nepřebírá roli matky a matka ve své dosavadní činnosti pokračuje i nadále, přičemž nemá možnost tyto aktivity přerušit. Ze strany pracujícího otce by se dalo hovořit o okrajové pomoci s domácností.

Definice dělby práce

Dělba práce u rodičů malých dětí, kdy chodí partner do práce a druhý rodič pečuje o dítě a domácnost příliš mnoho nefunguje. Ačkoliv je pracující rodič ochoten s domácími pracemi pomoci, činí tak pouze při oslovení a nepřebírá vlastní iniciativu. Domácí práce tak více či méně připadají na rodiče, který je v domácnosti a současně se stará o dítě.

6.10 Otcova péče o dítě

„Partner se o děti stará, teď už si i s nima víc rozumí, jak jsou větší... u něj mi přijde, že jsou vidět takový ty pokroky, že čím jsou holky starší, tím víc si s nima rozumí. Je vidět, že ženská prostě do toho skočí, zatímco těm chlapům to nějakou chvíli trvá.“

„Nedovedu si představit, že jsem máma samoživitelka, bez podpory otce. Se synem tráví hodně času.“

„Partner pečuje o dítě na dvě stě procent, o co si řeknu, to mi pomůže, sám od sebe ale ne.“

„Táta vymýšlí skvělé hry, tatínek je důležitou součástí syna a jsou samostatná jednotka.“

„Jinak co se týče dítěte, tak veškerý volný čas, když má, tak ho chce trávit s dcerou nebo i se mnou, takže třeba když potřebuju pohlídat nebo když si potřebuju někam zajít, tak to není problém.“

„Jako otec dítěte hlídá kdykoliv je potřeba.“

„Suplování prarodiči nebo partnerem je nadstandard.“

Vlastní interpretace

Otec dítěte se dokáže o dítě postarat, což mnohé prvorodičky vidí jako velký přínos, ovšem tato funkce by měla být také trochu samozřejmostí. Hlavní problematiku přitom představuje fakt, že otec dětí může být nápomocen pouze v případě, že je doma, což obvykle není, velkou část dne tráví v práci. Matka tedy i přes jeho velkou pomoc tráví

většinu času sama s dítětem s minimem sociálních kontaktů. Existuje však také názor, že pokud matku při její péči o dítě zastupuje otec, může se jednat o určitý nadstandard.

Definice otcovy péče o dítě

Otec o dítě pečuje, zvládá péči o dítě zcela sám, bez pomoci, v některých případech je však třeba ho v případě nutnosti pomoci oslovit. Otcové děti mohou mít problém s hlídáním menších dětí, které se dorozumívají pouze neverbální komunikací. Podpora otce je velice důležitá.

6.11 Pomoc prarodičů

„Můj tatka sem chodí tak jednou tejdě se na ně podívat. Moje mamka ta je tady častěj, hlavně když partner odjede na služebku, tak vlastně ta je tady se mnou, pomáhá mi s nima. ... Pomoc z té strany rodiny (od partnera) moc nefunguje.“

„Jedny prarodiče máme na druhé straně republiky. No a rodiče od partnera, ti jsou 40 minut od nás a ještě si nikdy neřekli sami o to, aby mohli dceru pohlídat nebo o to, že si jí vezmou. Jenom když my je požádáme, tak pohlídají.“

„Prarodiče z obou stran hlídají, hlídají dost často. Chlapečka si berou, jak nejlíp můžou, a já jsem v klidu, když ho mají, takže jim stoprocentně věřím. Máme velkou pomoc v prarodičích.“

„Suplování prarodiči... je nadstandard.“

„Máme oba dva babičky fungující, avšak ani jedna babička nefunguje, abychom si s manželem oddychli nebo byli spolu.“

„Prarodiče pomáhají.“

„Potřebujeme někoho na hlídání... paní na hlídání, která by plnila roli náhradní babičky.“

Vlastní interpretace

Prarodiče jsou nejbližšími osobami v životě rodičů a jejich dětí. Zůstává tak otázkou, v jaké míře by se měli o své potomky zajímat a starat a zdali by tato starost měla přinášet potěšení pouze prarodičům, nebo by měla sloužit také jako přínos samotným rodičům. Ve většině případů dochází však k tomu, že prarodiče jsou ochotni pomoci, je však nutné je o pomoc požádat. V některých případech však nestačí prarodiče o pomoc požádat a je třeba situaci řešit za pomoci jiných osob, které nemusejí být z rodiny a mohou hlídat za úplatu, čímž rodičům poskytnou určitou volnost.

Je patrné, že babičky začínají být nahrazovány „náhradními babičkami“, což dříve neexistovalo. Může to být způsobeno zejména pozdějším odchodem seniorů do důchodu, ale také změnou životního stylu starších lidí, kteří se přestávají bránit různými aktivitám. Babičky se stávají po stránce svých vnoučat nefunkčními. Babičky již nejsou zažitou samozřejmostí a jsou určitým nadstandardem. Současně je nutné si všimnout, že s pojmem prarodiče se pojí zejména slovo „babička“, od které se hlídání a obětavost očekává, zatímco ve spojení s prarodiči nebyl pojem „dědeček“ téměř vůbec uplatněn.

Definice pomoci prarodičů

Prarodiče ve vztahu k vnoučatům představují určitý nadstandard, který je v mnoha případech pro rodiče nedosažitelný. Prarodiče pomáhají zejména na oslovení prvorodiči a pomoc tak nefunguje automaticky. Jejich pomoc začíná být nahrazována „náhradními prarodiči“. Přitom se k pojmu „pomoc prarodičů“ váže zejména samotná babička, tedy zástupkyně ženského pohlaví.

7 Diskuze

Na základě výzkumného šetření formou rozhovorů se šesti prvorodičkami bylo zjištěno, že pokud se jedná o roli matky, je možné nalézt jedenáct společných kategorií, které se k roli matky vážou. Jedná se o kategorie, kterou je zodpovědnost, partnerský a soukromý život, přijetí role matky ve smyslu sžití se s rolí, matky jako průvodce životem, představy o roli matky před porodem, otázku životních změn, vzoru matky, citlivosti matky a její všestrannosti, důležitá je otázka dělby práce, péče ze strany otců a zapojování prarodičů do výchovy při hlídání dítěte.

V těchto otázkách tak došlo k mnohému potvrzení teorie. Ukázalo se, že platí, že matka je nejenom osobou, která pečuje o dítě, ale zejména osobou, která pečuje o domácnost, a domácí práce se stávají její běžnou činností.

Současně se potvrdila teorie v oblasti rázného oddělení mužské a ženské role při starosti a výchově dítěte. Otec je ten, který dítěti přináší úplně jiné vjemy, než které mu přicházejí ze strany matky. Došlo k potvrzení naprosté odlišnosti těchto dvou rolí. Současně se potvrdilo, že matka dokáže dítě zahrnout láskou, ale současně ho dokáže pojmout a v životě omezit.

Došlo i k potvrzení slov Matějčka (1992, In.: Sobotková, 2014, s. 97), který říká, že *„rodič je ochoten za své dítě bojovat, může být chováním dítěte zaskočen, dotčen, ale umí se nad něj také povznést.“* Rodič zaskočený chováním svého dítěte není ničím výjimečným. A skutečně dokáže rodič nejenom ustoupit ze svých původních představ o dítěti, ale také dokáže být značně tolerantní a nad jeho chování povznesený.

Z teoretických podkladů se naopak nepotvrdila skutečnost, že muži by měli čím dál tím více prokazovat takzvané měkké dovednosti v rodinném kruhu. Jak praktická část ukázala, muži jsou stále převážně ekonomickými subjekty domácností a mají málo prostoru k rozvoji svých měkkých dovedností, kterými by měli v dnešní době znatelně více disponovat. Ovšem, nutno podotknout, že oproti tradičnímu pojetí rodiny došlo k významným změnám a proměnám v pojetí role otců.

Také nebyly potvrzeny myšlenky Špaňhelové, že mizí rozdíly mezi rolí ženy a muže. Lépe řečeno, tedy rozdíly mohou mizet pouze v případě, že se jedná o bezdětný pár.

V případě rodiny, jak jsou autorčina slova myšlena, jsou však tyto rozdíly i nadále velice razantní a role matky se od role otce výrazně liší.

Výzkum ukázal, že žena s příchodem dítěte na svět musí podstoupit značné změny ve svém životě, zatímco otec pokračuje ve svém dosavadním životě stále dál, bez tak razantních změn. Změny se týkají převážně sociálních kontaktů, nutnosti praktikování nových aktivit ve vztahu k dítěti, s čímž je spojena omezenost návštěv kulturních akcí, zábah či sportovních konání. Současně nutno podotknout, že ženám z velké části tyto změny nevadí, protože jsou kompenzovány mnoha radostmi, které jí dítě poskytuje.

Výzkum také ukázal, jaké konkrétní oběti a radosti role matky přináší. Role matky zahrnuje nutnost zodpovědnosti, přináší mnohé povinnosti a starosti. Současně je značně ovlivněn soukromý a partnerský život, kde mají oba rodiče na sebe značně méně času než před narozením dítěte.

Důležitou informaci přinesl také fakt, že představy žen před porodem a po porodu se značně liší, a to zejména v negativním světle. Mnoho prvorodiček se domnívalo, že situace bude jednodušší, že dítě bude lépe reagovat na přání a potřeby matky. V mnoha případech je situace náročnější, než si žena dovedla představit. Pouze v jednom případě se ukázalo, že prvorodička byla překvapená, že situace je jednodušší, než si původně představovala. Jedná se o prvorodičku dvojčat. Některé prvorodičky uvedly, že původní představy obsahovaly „procházku růžovým sadem“.

Co se týče přímého hodnocení role matky, pak dle výzkumu tato role zahrnuje nejenom péči o dítě, ale také péči o domácnost, a to i v případě, že je otec dítěte již doma z práce. Většina prvorodiček se domnívá, že domácí práce jsou součástí role matky. Totéž tak úplně neplatí v případě starosti o dítě, kdy je schopen partner matku z velké části zastoupit. Ovšem zcela překvapivě je dle některých prvorodiček tato funkce otce jakýmsi nadstandardem. Partner je schopen matku zastoupit, ovšem musí k tomu být požádán a v některých případech je třeba předchozí domluvy.

Role matky je v podstatě na základě získaných informací nezastupitelná, protože ani prarodiče neposkytují ve většině případů dostatečnou pomoc. Matka tak zůstává sama

na dítě, zejména když je otec v práci, v častých případech i po skončení jeho pracovního výkonu a nemůže se spoléhat ani na pomoc prarodičů.

Do role matky spadá kromě základních aktivit, jako je základní starost o dítě, péče o jeho bezpečí, poskytování otevřené náruče, možnosti zmínění jakýchkoliv problémů dítětem, péče o jeho citové vazby, také skutečnost, že matky se pokoušejí všechny tyto základní potřeby dítěti poskytnout, ovšem nechtějí se na dítě upnout a tím mu udávat směr jeho života. Ačkoliv není upnutí se na vlastní dítě ničím negativním, matky mají obavy o to, aby se na dítě nefixovaly příliš mnoho. Z výzkumu však vyplynulo, že většina matek právě upnutí se na dítě hodně řeší, což může znamenat, že upnuté na ně skutečně jsou. Tato skutečnost může souviset s tím, že většinu času tráví s dítětem právě matka. Matka by dle výzkumu však měla představovat průvodkyni dítěte životem ukázat mu možné životní cesty. To je „dogma“ respektující výchovy, které se na matky ze všech stran valí, ale pocit zodpovědnosti jim velí, aby proces víc řídily, a právě tam je obsažený zajímavý rozpor.

V samotné roli matky hraje důležitou roli fakt, že vzorem matky je obvykle vlastní matka nebo třeba i babička. Právě vlastní dětství může roli matky značně ovlivňovat.

7.1 Zodpovězení primárních výzkumných otázek

- **Co si pod pojmem role matky představují prvorodičky?**

Role matky je dle prvorodiček značně rozsáhlá a obsahuje veškeré činnosti ve vztahu k dítěti, včetně poskytování emočního zázemí, jistoty a bezpečí a v neposlední řadě nutnosti dítěti ukázat správný životní směr. Role matky zahrnuje též domácí práce, které do této role patří. Roli matky provází povinnosti, starost a zejména zodpovědnost. Vžívání se do této role je postupné a je třeba se jí učit. Role matky přináší mnoho životních změn.

Výzkum ukázal, že k roli matky se u prvorodiček ve věku dětí do tří let vážou zejména pojmy jako je zodpovědnost starost nebo povinnost. Přitom je nutné si povšimnout, že výchova jde stranou a příliš mnoho s ní matky těchto mladších dětí nepracují. Přitom by to měla být právě výchova, která s rolí matky zásadně souvisí.

- **Co dle prvorodiček role matky obnáší a co už není její náplní?**

Dle velké části prvorodiček patří do role matky jak péče o dítě, tak i péče o domácnost. V této části se však prvorodičky úplně neshodují, protože jedna část je přesvědčená, že péči o dítě i domácnost je nutné po příchodu partnera z práce dělit rovným dílem, zatímco druhý názor zastává skutečnost, že pomoc partnera je určitým nadstandardem. V každém případě se prvorodičky z velké části shodují, že role matky je dosti obsáhlá a zahrnuje i domácí práce a materiální a psychickou péči o potomka.

- **Do jaké míry se liší původní představy prvorodiček oproti skutečné realitě?**

Kromě jedné prvorodičky se respondentky shodují, že pokud měly nějakou představu, tak byla spíše pozitivní, zatímco realita je značně odlišná, a to v negativním světle. Prvorodičky si mnohé skutečnosti nepředstavovaly tak náročné, jak ve skutečnosti jsou. Lze konstatovat, že původní představy se od reality značně liší.

7.2 Zodpovězení ostatních výzkumných otázek

- **Kdo je nejčastějším vzorem matky?**

Nejčastějším vzorem matky je vlastní matka. V druhém případě se může jednat o babičku a některé matky nemají žádný vzor matky, popřípadě se jedná o vzor abstraktní, tedy pouhý popis, jaká by měla vzorová matka být.

- **Jakou roli sehrává otec?**

Otec sehrává roli spíše okrajovou, a to při péči o dítě a zejména v péči o domácnost, kde bez předchozího vyzvání spíše nefunguje. Otcova role v rodině je sice důležitá, ovšem často nevyužitá.

- **Je péče o dítě a domácnost dělena rovným dílem?**

Péče o domácnost a dítě není dělena rovným dílem, obě tyto péče přísluší roli matky. Otec se na nich podílí pouze okrajově. Současně si však prvorodičky jeho pomoc přejí a život bez partnera si neumějí představit.

- **Jakou roli hrají prarodiče? Hrají vůbec nějakou roli?**

Prarodiče se od rodin oddalují a rodiče mnohdy musejí hledat náhradní řešení. Ačkoliv jsou prarodiče funkční, o hlídání často zájem nemají a hlídají pouze, když jsou k tomu vyzváni nebo když se to stává nutností ze strany matky.

Poslední položená otázka není v tomto pořadí zodpovězena z toho důvodu, že se již promítna do jiné otázky a již tedy byla plnohodnotně zodpovězena.

7.3 Zhodnocení vlastních předpokladů

1) *Role matky nezahrnuje jenom péči o dítě, ale také péči o domácnost.*

Potvrzeno. Role matky nespočívá pouze v péči o dítě, ale zahrnuje také péči o domácnost.

2) *Role matky neznamená dítě zahrnout láskou tak, aby na ni bylo fixováno a ona pro něj znamenala veškerou pozornost, ale role matky spočívá v přípravě dítěte do dalšího života.*

Potvrzeno. Matka má dítě zejména připravit na život a ukázat mu možné cesty, stát se jeho průvodcem života. Matka má dítěti poskytnout pocit lásky, štěstí, bezpečí, ale také se stát jeho parťákem a nefixovat se na něj, neomezovat ho v jeho životě.

7.4 Stanovení hypotéz pro další vědecké a výzkumné práce

1) *V případě, že je matka na rodičovské dovolené, otec se na péči o domácnost příliš mnoho nepodílí, tyto aktivity se tedy řadí k roli matky. Jakmile žena nastoupí do práce, péče o domácnost se ani tak nezačíná dělit rovným dílem.*

2) *Prarodiče začínají zastupovat „náhradní babičky“, babičky a dědečkové nehlídají proto, že jsou buď stále ještě v práci, nebo mají vlastní životní styl a chtějí si užívat života.*

ZÁVĚR

Mateřství a rodičovství představuje pro rodiče a zejména matky velice náročné období. Dochází zde totiž k mnohým změnám, na které se lze jen těžko připravit. Pojetí rodičovství se za několik posledních let značně změnilo a role matky je jiná než dříve. Přispěl k tomu také fakt, že věk prvorodiček se neustále posunuje a matky prvorodičky se pohybují v průměru okolo třiceti let, o čemž svědčí také tato práce. Změny věkového rozmezí prvorodiček pramení také z faktu, že ženy si mohou samy korigovat v jakém věku a kolik dětí budou mít, a to díky spolehlivosti a variabilitě různých antikoncepčních metod.

Mění se i společenské postoje, protože v současné době je role matky považována za vysoce prestižní, zatímco role matky v domácnosti je již považována za méněcennou. Žena se také často musí rozhodovat mezi kariérou či rodinným životem nebo může obě dvě činnosti skloubit dohromady, ačkoliv je taková kombinace značně náročná.

Role matky se tak přesouvá nejenom do rodinného zázemí, ale také zahrnuje řešení pracovního života a neméně zasahuje partnerský a osobní život. Role matky může být z tohoto důvodu chápána v různém pojetí a může být vnímána zcela individuálně. Do popředí dění se dostává též nejistota, nutnost zajišťování stabilního prostředí nebo problematika finanční sféry.

Téma role matek je natolik aktuální, že se jí zaobírala tato bakalářská práce, která primárně zjišťovala, co je rolí matky a co už není a zejména jak tuto roli vidí samotné prvorodičky.

Cílem předložené bakalářské práce bylo zjistit, jak roli matky vnímají prvorodičky, co hodnotí jako její součást, jakou roli zastává v této otázce samotný otec dítěte a jaké jsou jeho povinnosti ve vztahu k dítěti a potažmo i domácnosti. Druhořadým cílem bylo zjistit, jak se může lišit prvotní představa matek o rodičovství oproti realitě. Na základě provedeného předvýzkumu v rozsahu dvou rozhovorů byly stanoveny výzkumné otázky, které se týkají samotného pojmu role matky z pohledu prvorodiček. Otázky se

věnovaly problematice, jak tuto roli hodnotí, co do této role spadá a co už není její náplní a do jaké míry se představy prvorodiček shodují s jejich původními představami. Cíl práce byl naplněn za pomoci odborné literatury, která posloužila jako základ teoretické části této práce. V praktické části práce bylo následně za pomoci kvalitativního výzkumu ve formě osobních rozhovorů vyvozeno jedenáct kategorií a byly zodpovězeny výzkumné otázky.

Práce se skládá ze dvou částí, a to části teoretické a části praktické. Teoretická část vytyčila základní pojmy z oblasti rodinné problematiky, ve vztahu rodina a stát a zejména se věnovala oblasti role matek a otců. Byla tak vytvořena rešerše z dostupné české i zahraniční literatury, kde jednotliví autoři mezi sebou polemizovali o daných jevech.

Základem praktické části práce se stalo kvalitativní výzkumné šetření ve formě osobních rozhovorů. Následně byly rozhovory zaznamenány a vyhodnoceny za pomoci vymezení konkrétních jedenácti kategorií. Každá kategorie byla interpretována a vysvětlena a následně byla stanovena definice k dané kategorii, která vyplynula z myšlenek a postojů prvorodiček.

Na tuto část práce navázala diskuze a došlo k zodpovězení výzkumných otázek. Současně se potvrdily vlastní domněnky a předpoklady. Byly stanoveny také hypotézy pro další odborné práce.

Z kvalitativního výzkumu vyplynulo, že v problematice role matek hraje důležitý bod zodpovědnost, která tuto roli doprovází, dále se jedná o životní změnu, která s příchodem dítěte nastává, často dochází k neshodám mezi původními a reálnými představami, nemůže být opomenuta ani dělba práce s partnerem nebo omezení soukromého či partnerského života obou rodičů. Jednou z kategorií bylo také hlídání a pomoc ze strany prarodičů.

Výzkum ukázal, že pod pojmem role matky se ukrývá velká část různých činností, od starosti o dítě, přes přípravu na jeho budoucí život, zajištění jeho primárních, sekundárních a snad i terciálních potřeb až k domácím pracím, které bezpochyby tvoří součást role matek. V této souvislosti se ukázalo, že dělba práce u partnerů není dělena rovným dílem a většina zodpovědnosti a práce v domácnosti připadá na ženu, a to

i v případě, kdy je muž ze své práce již doma. Současně bylo zjištěno, že původní představy žen prvorodiček se od reálných skutečností a reálného fungování značně liší, a to zejména v negativním světle. Důvodem je pravděpodobně to, že žena se na tuto životní změnu nemůže dostatečně připravit.

Byly zodpovězeny i další výzkumné otázky, díky kterým je zřejmé, že nejčastějším vzorem matky je vlastní máma, současně je patrné, že otec sehrává v domácnosti a při péči o dítě spíše okrajovou roli. Bylo zjištěno, že ačkoliv může být muž spolehlivý, pečuje zejména v případech, kdy je o to požádán. Výzkumná otázka potvrzuje také fakt, že domácí práce ani péče o dítě nejsou děleny rovným dílem, a to ani po příchodu partnera z práce, přesto si však některé ženy život s dítětem bez jeho pomoci neumějí představit. Současně se ukázalo, že prarodiče, zejména pak babičky, jdou při hlídání, které není podmíněno nutností, zcela bokem, a rodiče dětí uvažují o péči typu „náhradní babička“.

Tím se potvrdily oba předpoklady, které byly vytvořeny na základě vlastní zkušenosti a říkaly, že *„Role matky nezahrnuje jenom péči o dítě, ale také péči o domácnost“* a konstatovaly, že *„Role matky neznamena dítě zahrnout láskou tak, aby na ni bylo fixováno a ona pro něj znamenala veškerou pozornost, ale role matky spočívá v přípravě dítěte do dalšího života“*.

Výzkum a celá tato práce ukázala, že role matky je téměř nezastupitelná a nese vysokou dávku zodpovědnosti. Současně je náročná po fyzické i psychické stránce a vyžaduje emocionální stabilitu.

SEZNAM ZDROJŮ

Literatura

1. BÁRTLOVÁ, Sylva. *Sociologie medicíny a zdravotnictví*. Vyd. 5., přeprac. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2003. ISBN 80-7013-391-0.
2. BAŠKOVÁ, Martina. *Metodika psychofyzické přípravy na porod*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5361-4.
3. EEKELAAR, John a Petar ŠARČEVIĆ, ed. *Parenthood in modern society: legal and social issues for the twenty-first century*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1993. ISBN 0-7923-2123-5.
4. GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2798-1.
5. GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.
6. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
7. KALINA, Kamil. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1411-0.
8. KAST, Verena. *Otcové - dcery, matky - synové: práce s rodičovskými komplexy jako cesta k vlastní identitě*. Vyd. 2. Přeložil Petr PATOČKA. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0401-5.
9. LEIFER, Gloria. *Úvod do porodnického a pediatrického ošetrovatelství*. Vyd. 1. české. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0668-7.
10. MAHROVÁ, Gabriela a Martina VENGLÁŘOVÁ. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2138-5.
11. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
12. MIKULKOVÁ, Milena. *Ruce hlavu vzhůru, rodiče!: na výchovu selským rozumem*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5606-6.
13. MIRAS, Jorge a Juan Ignacio BAÑARES. *Manželství a rodina: uvedení do teologie*. Pardubice: Axis, 2014. ISBN 978-80-903864-9-5.

14. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-9.
15. NOVÁK, Tomáš. *O otcovské roli: [význam otce v rodině]*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4498-8.
16. NOVÁK, Tomáš. *Věkový rozdíl mezi partnery*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1595-7.
17. PARKER Andrew. *The Theorist's Mother*. Duke University Press, 2012. ISBN 978-0-8223-5232-7.
18. PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 3., dopl. vyd. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-106-2.
19. REICHEL, Jiří. *Kapitoly systematické sociologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2594-9.
20. SLAVÍK, Milan. *Vysokoškolská pedagogika*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4054-6.
21. SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.
22. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0
23. ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Jak řeší rodinné krize moderní žena*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1567-8.
24. ŠPIRUDOVÁ, Lenka. *Multikulturní ošetřovatelství II*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1213-X.
25. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
26. VALENTA, Milan a Martin Dominik POLÍNEK. *Dramaterapie a teatroterapie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3685-2.
27. VYCHODILOVÁ, Alena. *Svět je kouzelná hra energií: kniha, která léčí a inspiruje*. Olomouc: ANAG, c2012. ISBN 978-80-7263-775-1.
28. VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.
29. ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4062-1.

Internet

1. *English Oxford Living Dictionaries*, [online]. © 2017 Oxford University Press [cit. 30. 5. 2017]. Dostupné z:
<https://en.oxforddictionaries.com/definition/mother>
2. STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x. Dostupné z:
https://is.muni.cz/el/1421/jaro2013/ETBA20J/um/40653258/Strauss_Corbinova_Zaklady_kvalitativniho_vyzkumu.pdf

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A PŘÍLOH

Obrázek 1: Funkce rodiny

Tabulka 1: Ženskost vs. mužskost

Příloha č. 1: Rozhovor č. 1 Denisa

Příloha č. 2: Rozhovor č. 2 Ingrid

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Rozhovor č. 1

Jméno: Denisa

Věk: 33 let

Počet dětí: 2

Věk dětí: 10 měsíců

Denisa je maminkou dvou desetiměsíčních holčiček, v současné době je na rodičovské dovolené. Denisa vystudovala magisterský stupeň vysoké školy, před nástupem na mateřskou dovolenou pracovala jako administrativní pracovnice v instituci Všeobecné zdravotní pojišťovny. Po skončení rodičovské dovolené může na své místo opět nastoupit.

Denisa pochází z úplné rodiny, její rodiče žijí spolu. Denisa má o dva roky mladšího bratra, který má také již vlastní rodinu. V současné době žije Denisa s otcem dětí v nesezdaném partnerství, manželství prozatím neplánují.

Máš nějaký vzor matky, kdo je pro tebe pravou matkou?

„Asi svojí vlastní mamku. Jako že bych měla někoho ze známých osobností to asi ne. Tak ono hlavně do toho nevidíš úplně. Takže asi svojí mamku.“

Proč?

„Protože na nás vždycky byla taková... jak bych to řekla, takový jako plný citu to je. Nebála se nám dát pusku a v podstatě do teď, i když jsme s bráchou dospělý, tak jako se o nás pořád stará a má o nás strach. Pečuje o nás. Člověk se jí nebál nic říct, když byl problém nebo cokoliv, že. Takový ten pocit bezpečí jsme z ní cítili a cítíme do teď.“

Co pro tebe znamená být matkou? Jak vnímáš roli matky? Co podle tebe role matky obnáší.

„Krom toho, že jsem se už dlouho nevyspala. Tak je to hlavně ta péče o děti, o domácnost, ale s tím, že samozřejmě než přijde partner z práce. Pak bych to viděla tak, že se to má začít dělit. On se má taky začít starat. Dobře já jsem tady, starám se o domácnost po v dobu, kdy on je v práci a já mám jakoby tu svojí práci to, že dělám tu

domácnost, starám se o ty děti a nějakým způsobem je vychovávám. Ale když on přijde z práce, tak už by se měl taky začít podílet. Jako jsou to samozřejmě jeho děti, že. A to, že já jsem na rodičáku neznamena to, že on přijde z práce, pleskne sebou k televizi a jako starej se dál protože já jsem teďka teď celej den vydělával peníze.“

Takže do role matky podle tebe nepatří domácí práce?

„Do jisté míry jo, ale jako zase ne, abych tady dělala úplně všechno. Služku. Služku s tím, že bude říkat já jsem v práci a ty jsi na mně finančně závislá, protože utrácíš jakoby moje peníze, takže tady budeš dělat úplně všechno. A já když přijdu z práce, tak nemusím dělat už vůbec nic. Takže takhle zase to ne.“

Role matky tedy obnáší péči o děti.

„Ano, přesně. Hlavně péči o ty děti. A jasně, do jisté míry i to, že ty děti tady nejsou někde v nepořádku, protože za ten den po nich uklízím dost věcí a jak říkám, když už tu je, tak hlavně aby se začal taky podílet. Protože představa zase toho, že ta máma je na konci dne totálně strhaná, tak jako na ty děti to má zas takovej dopad, že ony budou taky. Matka je nervózní, děti jsou nervózní, celá rodina je nervózní. Ale zatím to tak nějak funguje no. Z většiny, většinou. Prostě to teď vidím tak, že já jsem pro ně ta hlavní osoba, o kterou se můžou vždycky opřít, na který jsou závislý, která je za ně zodpovědná a vždycky když je problém, tak prostě že jo hledá se maminka a tatínek je zatím ten, se kterým si hrajou, kterej když přijde z práce, tak je s ním sranda, ale hlavní péče je na mně. Jo? Je to vlastně i vidět, že když se jim přestane něco líbit a jsou s Ondrou a stane se něco, tak běží za mnou. Takže vidím, že jsem teď pro ně jakoby ten střed. A to jako to mi vůbec nevadí.“

Jaká byla tvá představa před narozením dítěte? Plánovala sis to, jakou budeš matkou?

„Já jsem si to vysloveně neplánovala, protože jsem si úplně nedokázala představit, jaká bude péče o dvojčata. Takže nějaký plány velký jsem neměla spíš jako že se jim budu hodně věnovat, protože když si to tak vezmu, tak z mého pohledu, co znám spoustu matek, tak je to hlavně jako facebook, televize a děti tady se prostě postarejte se samy o sebe, aby byly co nejdřív samostatný, aby si uměly co nejdřív hrát s telefonem, tabletem a prostě ty rodiče neotravovaly, jo? Takže ta moje představa byla spíš o tom,

že se těm dětem chci jakoby dost věnovat, ale jako že bych si nějak plánovala, že je budu vychovávat takhle a bude to takhle, jo to úplně ne.“

Jaká je nyní realita? Je něco jinak nebo sis to přesně tak představovala.

„Co jsem si teda myslela a co je jinak je to, že jsem si myslela, že to teda bude mnohem víc náročnější starat se o ty dvě děti. Ale ony jak jsou dvě, tak si víc vystačí, takže nejsou tak jakoby na mně závislý. No? Takže člověk najednou zjistil, že jako má... jasně, ze začátku, dokud kojíš, je to náročnější, ale potom, když už byly na umělým mlíku, tak najednou zjistíš, že máš celkem dost volného času, jo? Že si stíháš tu domácnost uklidit, že oni jak jim dáš hračky, jak jsou spolu dvě, tak tě nechaj, jo? Prostě třeba kolikrát jsem měla takovou představu o těch matkách, že ráno vstanou, že jo a teď nenamalovaný neučesaný, prostě celý pokydaný, já nevím.. nemaj absolutně na sebe čas, celý vyschízovaný, že nic nestíhají, tak prostě mi přijde, že toho času mam prostě moc. Že si můžu dělat, co chci. Jasně, už z toho vypadlo takový to, že by si třeba člověk sedl a přečetl si knížku, to jako ne. Ale asi tady mě hodně překvapilo, jako že si tak nějak vystačí.“

Co tě trápí? Je něco, co bys ráda dělala, ale není to momentálně možné?

„Jako že by mě něco trápilo.. to asi spíš taková ta klasika jako že člověk pořád přemýšlí hlavně aby se jim něco nestalo a aby byly zdravý. Jinak jako že by mě něco vyloženě trápilo to ne.“

Takže ta starost o dítě spíš něž cokoliv jiného.

„No, no.. jako že by mě vyloženě něco trápilo, to ne.“

A co bys ráda dělala?

„Joo, to je takový to, že by si člověk rád v klidu sedl, přečetl si knížku nebo si prostě pustil hudbu, jo? Že a říkám, to prostě nejde, abych si tady teď pustila hudbu, to bych je zase neslyšela, co dělají. A večer už je člověk rád, že si v klidu sedne a ještě aby si do toho četl, to už ne. Ale tak to přijde zase, někdy. Takže jako že by mě to nějak moc trápilo, to jako vůbec. Prostě člověk to přizpůsobí tomu, co se momentálně dá.“

Co bys ze současného života na RD vypustila, co ti vadí.

„To teď jako úplně nevim, co by mi vadilo na tom rodičáku. Možná.. občas mě nebaví, že musím přebalovat, když se pokakaj, že to maj až na zádech. A přebaluješ je třikrát denně. Ale jinak já jsem vždycky tvrdila, že já jsem na rodičovský spokojená.“

Takže práce ti nechybí?

„Ne, vůbec. Spíš představa, že bych se měla vrátit do práce, že bychom už neměli další dítě, že bych s nima byla jenom do těch třech let a pak bych je šoupla do školky a musela nastoupit do práce, tak to si teďka vůbec nedokážu představit. Jo? Jako do práce se neženu.“

A to, že se těma dětmi je člověk omezený, že nemůže jet na dovolenou, chudší společenský život.

„No tak já když to teď беру, jaká je momentálně situace ve světě, tak mě jako úplně netrápí, že bych jela někam na dovolenou. S těma dětma holt ta dovolená zase vypadá trochu jinak. Seš spíš někde, kde je to přizpůsobený dětem. A oni jsou teď ještě hodně malý, oni nedělaj vůbec nic, že. Takže toho teď moc nenadělaj. A společenský život.. já jsem nikdy nebyla typ, kterej by úplně musel každou chvíli vysedávat v hospodě, jo? Jasný, je to spíš o tom, že třeba teďkon je období, kdy nemůžeme pořádně zajít do kina. Protože když je hlídá někdo jinej, tak oni pak začnou brečet a nechtěj spát. Ale jak říkám, já to teď беру, že to je prostě omezený období a to časem skončí a člověk to zas všechno dožene.“

Takže to bereš tak, že teď jsi tady pro ty děti a to je to nejdůležitější a všechno jde stranou?

„Jo. Když potřebuju, tak odpoledne se někam dostanu. Je to spíš o tom, že člověk to prostě jako přehodnotí. Není to prostě tak, že bych si teď řekla, že bych si zajela nakoupit nějaký oblečení. Už sháníš samozřejmě hlídání a podobně. Ale jako dá se. Není to žádná tragédie.“

S tím, jak jsi popsala svou roli matky, jsi s touto představou sžítá?

„Jo, řekla bych, že jo. Spíš tam bývají výpadky ne kvůli dětem, ale kvůli partnerovi, že mám občas takovej pocit, že by se měl starat víc, abych já třeba měla víc volnýho času. Ale jinak s tím problém nemá. Abych mu nemusela všechno říkat, protože občas mám

pocit, že mám třetí dítě. Že místo toho, aby dělal něco samostatně, tak mu musím říct „Hele běž dát věci do myčky, běž udělat toto, běž udělat tamto ..“, čekala bych, že tohle bude dělat automaticky a ne že mu budu muset o všechno říkat. Tohle čekám u dětí. Ten partner už je dostatečně dospělej na to, aby viděl, že tady je bordel. Zvláště když vidí, že já už něco dělám.“

O děti se stará?

„Partner se o děti stará, teď už si i s nima víc rozumí, jak jsou větší. Když byly jako miminka, tak měl problém, nevěděl co s nima, že? Viděl, že brečí, tak jo, tak je pochovám, když nepřestanou brečet, když je pochovám, tak už nevím, co s nima. Nedokázal na ně mluvit, jak oni ještě pořádně nežvatlaly, tak já jsem mu říkala „Tak jim něco řekni, oni tě poslouchají.“ a on na to „Když já nevím, co bych jim vyprávěl.“ Říkala jsem mu, že jim je to úplně jedno, že mu nerozumí. Jako u něj mi přijde, že jsou vidět takový ty pokroky, že čím jsou holky starší, tím víc si s nima rozumí. Že asi je pravda, že už se do toho dostává. Je vidět, že ženská prostě do toho skočí, zatímco těm chlapům to nějakou chvíli trvá.“

Možná asi tím, než si vybudují vztah k těm dětem.

„Přesně, přesně, tak ty je taky nosíš celou dobu, že. Ty už s nima ten vztah máš a on je pro ně vlastně člověk, kterej jim najednou vstoupil do života, že jo a tím se prostě všechno mění.“

A co pomoc prarodičů, pomáhají vám s hlídáním dětí?

„No, my to teďka máme tak jako separovaný. Můj taťka sem chodí tak jednou tejdně se na ně podívat. Moje mamka ta je tady častějc, hlavně když partner odjede na služebku, tak vlastně ta je tady se mnou, pomáhá mi s nima. Večer je se mnou koupe a pak tady povětšinou spí do druhýho dne, protože když se právě budí v noci na mlíko, tak aby tak nehulákaly. Noo, jak říkám taťka ten sem přijde spíš tak na návštěvu. Posedí, podívá. Partnerovo rodiče sem vlastně taky chodí jednou tejdně no a ty taky že jo, tam je vidět, že lepší vztah má ten jeho taťka, jo? Že ten se tak o ně hezky stará. Babička tam mi přijde, že sem chodí víceméně z povinnosti. Aby se jako neřeklo, že. Když teda má ty vnoučata Ale před ostatníma lidma se s nima pak chlubit to jo. To je vidět strašnej rozdíl, když je s nima jakoby sama, kdy nemá třeba potřebu je chovat a podobně a pak když k nim přijde návštěva, tak je začíná strašně opečovávat a strašně o nich mluví, co

všechno umí a podobně. Takže tam to funguje spíš tak jako... že, čekali jsme od babičky, že když měla sama dva kluky a teď bude mít dvě holky, že si to bude užívat, protože ty holčičky jsou vždycky něco jinýho než ty kluci a jaksi to nepřišlo úplně. Se uvidí časem no, ale zázraky nečekám.

A přes noc?

Ne, přes noc zatím ne, to ještě ne. Jako bylo, že třeba partner nebyla a já jsem je hlídala sama, nebo já jsem byla pryč a on je hlídal sám, ale ještě to zatím nebylo tak, že bychom odjeli na celou noc oba a někdo je hlídal celou noc. To ne. Ale když už, tak by to určitě byla moje mamka. Ale jako určitě by to nebyli Ondrovo rodiče, protože oni je v podstatě ještě nikdy nehlídali sami. Oni je nikdy neměli tak, že bysme jim je nechali. Jo? Byť třeba jenom na hodinu, že bychom jim třeba řekli, že si někam sjedem, tak ani to ne. Pomoc z té strany rodiny moc nefunguje.“

Příloha č. 2: Rozhovor č. 2

Jméno: Ingrid

Věk: 27 let

Počet dětí: 1

Věk dětí: 2,5 roku

Ingrid je maminkou 2, 5 leté holčičky, v současné době je na rodičovské dovolené. Za svůj dosavadní život získala bakalářský titul a před odchodem na rodičovskou dovolenou pracovala jako obchodní manažer v jedné z firem. Po odchodu z mateřské nemá v plánu se na své původní místo vrátit. Důvodem jejího rozhodnutí je hodně přesčasů, poměrně nízké platové ohodnocení a skutečnost, že nemůže být svým pánem, zejména pak v časových možnostech. Jejím záměrem je najít uplatnění v podnikatelské činnosti.

Ingrid pochází z úplné rodiny, kde vyrůstala společně s dvěma sestrami, přičemž se nachází věkem mezi její starší a mladší sestrou. Matka má učňovské vzdělání, otec je též vyučený.

Máš nějaký vzor matky, kdo je pro tebe pravou matkou?

„Má matka je po mě pravou matkou.“

A čím?

„Celkově, jak se o nás dokázala postarat. Jak nás vychovala, měly jsme zázemí, měly jsme krásné dětství. Teď se o nás pořád zajímá. Jsme pro ní pořád nejdůležitější. Pořád nám to dává najevo a tvrdí, že děti jsou pro ni to nejdůležitější, co kdy měla, protože ona pochází z neúplné rodiny. Takže jsme pro ni nejdůležitější. Jak sama nezažila tu úplnou rodinu, tak je šťastná, že má zdravé děti, jak nás vychovala a hlavně že má tu rodinu, co jí chyběla.“

Co pro tebe znamená být matkou? Jak vnímáš roli matky? Co podle tebe role matky obnáší.

„Povinnost, velká povinnost a taky velká zodpovědnost. Dítě, které člověk má, že ho má připravit na jeho vlastní život a ne aby to bylo tak, že to dítě bude žít tvůj život, který já mu jakoby předurčím, ale mám ho připravit na ten jeho život, který on bude žít sám a

který bude chtít žít. Tak prostě ňák jí pomoci s tou cestou, aby byla šťastná, zdravá, měla zázemí a mohla se rozvíjet a mohla dělat, co chce a abychom jí podporovali. Vlastně abych z ní udělala dobrého člověka, aby mi taky dělala radost. Chtěla bych, aby věděla, co se ve světě děje, aby taky pomáhala lidem, aby to nebyl žádný spratek, prostě aby byla dobrá no, aby to byl dobrý člověk. To beru jako povinnost, ale taky chci, aby prožila nějaké hezké dětství, které i já jsem měla kdysi. Prostě aby žila plnohodnotný život, aby bylo všechno v pohodě. Nejsem úplně mateřský typ, takže to není žádné, že bych měla nějakého ňuňánka, kterého bych měla k sobě. Prostě to beru tak, že je to dá se říct můj parťák do života, kterého musím do života připravit.“

Jaká byla tvá představa před narozením dítěte? Plánovala sis to, jakou budeš matkou?

„Myslela jsem si vždycky, že budu přísná. V našem páru já jsem přísnější než otec. No a nepředstavovala jsem si to no, já jsem na to ještě neměla myšlenky. Věděla jsem, že budu chtít hodně, aby věděla prostě o světě. Cestovat jsem říkala, že bych chtěla s dítětem a nechtěla jsem dítě, které na mě bude závislé, chtěla jsem prostě samostatné dítě.“

A realita?

„Myslím, že si sama na sebe nemůžu stěžovat, jaká jsem matka. Teď nevidím nějakou extra chybu, co bych dělala špatně. Určitě nedělám všechno v pořádku, ale nevidím nic, co bych mohla nebo chtěla měnit

Je něco, co tě trápí, co bys ráda dělala?

„Joo, tak protože nebyla Thea plánovaná, chtěla jsem ještě cestovat, takže si to představuju, že kdybych neměla Theu, tak jsem někde ve světě a poznávám svět. Takže to jediné mi vadí. To kdybych jí neměla, to je jediné, co bych chtěla dělat asi. Jinak jsem spokojená, nemůžu si na nic stěžovat, ale věřím, že kdyby nebyla Thea, tak je všechno úplně jinak.“

Co bys ze současného života na RD vypustila, co ti vadí.

„Nebaví mě dětská hřiště a nemám ráda, když se sejdeme se ženskýma a řeší se jenom děti, nesnáším tyhle témata. Ale co teda nelíbí mému partnerovi, že se scházím s lidma, kteří děti nemají, chodím cvičit, myslím, že se scházím více nebo v posledních měsících i

více s lidma, kteří prostě rodiny ještě sami nemají, s mladšíma lidma, takže si myslím, že si teď nemůžu stěžovat, že bych byla jenom v okolí těch matek. Protože to tak nechci, tak se to snažím ovlivnit.“

Jsi tedy se svou rolí matky sžitá?

„Myslím, že už jsem sžitá, ale nebylo to jednoduché.“

Jaká je pomoc partnera?

„No když jsme neměli Theu, tak jsme se o domácnost dělili mnohem více. Teď dá se říct, že dělám všechno úplně já. Teda pokud partnera o něco extra nepoprosím, ale tak jako teď to neřeším vůbec, protože on třeba řeší tu stavbu, že jo a takhle, takže si říkám, že ho tím vůbec nebudu zatěžovat. A ještě k tomu, když na to mám čas, tak to prostě udělám, když čas nemám, tak ho poprosím, aby mi pomohl. Prostě tak nějak abych měla klid. Jinak co se týče dítěte, tak veškerý volný čas, když má, tak ho chce trávit s dcerou nebo i se mnou, takže třeba když potřebuju pohlídat nebo když si potřebuju někam zajít, tak to není problém, aby pohlídal, ale bohužel je to teda jenom na něm, protože nám nehlídají prarodiče, které tady nemáme, že jo.“

Pomoc prarodičů nefunguje?

„Jedny prarodiče máme na druhé straně republiky, takže tam to je minimum. To jenom prostě když jsou nějaké dovolené, když se domluvíme nebo když tam jedem jednou za měsíc, tak to oni by prostě hlídali pořád. Kdybych měla rodinu u sebe, tu ze své strany, tak věřím, že bych měla o Theu postaráno jak ze stran tet, tak i od mých rodičů. No a rodiče od partnera, ti jsou 40 minut od nás a ještě si nikdy neřekli sami o to, aby mohli dceru pohlídat nebo o to, že si jí vezmou. Jenom když my je požádáme, tak pohlídají.“